

О.С. КУХАРСЬКИЙ
Г.П. ГРИБАН

ІСТОРІЯ
ГІМНАСТИЧНОГО
ТОВАРИСТВА
«СОКІЛ»
НА ВОЛИНІ

**О. С. КУХАРСЬКИЙ
Г. П. ГРИБАН**

ІСТОРІЯ ГІМНАСТИЧНОГО ТОВАРИСТВА «СОКІЛ» НА ВОЛИНІ

Житомир «Рута» – 2014

ББК 63.3 (4)

К 22

Рецензенти:

О. В. Тимошенко – доктор педагогічних наук, професор, академік АНВО України, директор інституту фізичного виховання і спорту, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова;

Р. Ф. Ахметов – заслужений працівник фізичної культури і спорту України, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання, Житомирський державний університет ім. Івана Франка;

М. З. Крук – почесний працівник фізичної культури і спорту України, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання та рекреації, Житомирський державний університет ім. Івана Франка.

Історія гімнастичного товариства «Сокіл» на Волині
/ О. С. Кухарський, Г. П. Грибан. – Житомир: Вид-во “Рута”,
2014. – 108 с.

ISBN 978-617-581-218-1

У книзі розкрито історію створення та функціонування гімнастичного товариства «Сокіл».

Для учнів, студентів, вчителів, викладачів, тренерів загальноосвітніх та спортивних шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів, вищих навчальних закладів та всіх, хто цікавиться історією рідного краю.

ББК 63.3 (4)

К 22

ISBN 978-617-581-218-1

© О. С. Кухарський, Г. П. Грибан, 2014

ВСТУП

Створюючи сучасну систему фізичного виховання незалежної України, ми маємо звертатися до минулого, черпати звідти знання, натхнення, мудрість та досвід тих поколінь, наших дідів і батьків, які у важких історичних умовах робили перші кроки, плекали громадську і спортивну славу рідної землі, свого поліського краю. Нині їхній досвід стає для нас доступним, і, нарешті, посправжньому можна взятися за його вивчення. На превеликий жаль, занадто пізно, адже героїв тих подій вже немає серед нас, пішли із життя і їх нащадки, втрачені назавжди важливі документи, які не дозволяють повністю встановити історичні факти і події тих часів. В умовах бездержавності, байдужості та псевдодіяльності керівників-чужинців багато фактів було викривлено, замовчено та знищено для приниження української нації.

Сьогодні можна повністю погодитися з професором Оксаною Вацебою, яка писала: «Замовчування нацією творчих сторінок минулого тільки підсилило потяг пізнати власну історичну спадщину, відтягнувши хіба що в часі вибух «голоду» на історичну правду. Саме великий інтерес до історії України є однією з особливостей сьогодення. Прагнучи встановити істину в тих, раніше маловідомих темах, які допускались до широкого загалу тільки дозовано, однобічно, без будь-яких відхилень від ідеології тогочасної системи – звертаємося до історичного минулого. Відновлюючи історично об'єктивну картину – створюємо умови для морального очищення, що є джерелом духовного становлення нації. Звертаючись до минулого – знаходимо відповідь на суперечливі події сучасності, маємо можливість зрозуміти й пояснити тенденції нашого розвитку. В час, коли закладаються підвалини національно-державного розвитку України, саме історичний досвід є важливістю неоціненної ваги».

Значна роль у розвитку і започаткуванні в Житомирі і Волинській губернії фізичного виховання і спорту належить першим спортивним товариствам і серед них, насамперед, гімнастичному

товариству «Сокіл». Історія спортивно-гімнастичного руху в XIX ст. пов'язана з виникненням у різних європейських країнах національних систем гімнастики, а саме: шведська система гімнастики, німецький і французький напрямки розвитку гімнастики та сокільський рух серед слов'янських народів.

Ідея сокілства, що виникла в Чехії, ввібрала в себе найкращий досвід усіх систем тіловиховання, що існували в той час у Європі й охопила багато слов'янських народів наприкінці XIX ст. Розвиток сокільського руху, ініціатором якого виступив Мирослав Тирш, був спрямований на використання засобів фізичної культури як носіїв державницької, національно-культурної ідеї чеського народу. Елементами діяльності сокільських товариств було навчання гімнастичних вправ, відкриття театральних гуртків, оркестрів, бібліотек тощо.

Таким чином, запропонована читачу книга є першою спробою відтворити реалістичну історію започаткування і функціонування в місті Житомирі і Волинській губернії гімнастичного товариства «Сокіл». Автори основну увагу дослідження сконцентрували на розвитку і діяльності товариства, людях, які здійснили значний внесок у розвиток сокільського руху. Ми переконані, що це питання потребує ще подальшого вивчення і дослідження. Щиро вдячні за сприяння та надану допомогу при підготовці до виходу у світ цієї книги краєзнавцям Г.П. Мокрицькому, Р.Ю. Кондратюку, директору Державного архіву Житомирської області С.М. Синицькому, його заступникам Л.В. Мироненко, Н.Г. Шимченко, працівникам архіву Г.О. Гуменюк, Н.Ф. Карнатовській, О.В. Ващенко, Т.В. Слободянюк, Л.Л. Баранюку, директору обласного краєзнавчого музею Л.П. Грузській, заступнику Н.В. Ланчук та працівникам О.В. Гордійчук, І.В. Камінській, директору обласної наукової бібліотеки ім. О. Ольжича В.М. Врублевському, працівникам краєзнавчого відділу В.Н. Козловій, С.Б. Верховській, К.Н. Лагун, Л.П. Матюховій і окрема подяка В.Й. Малі, М.Й. Пертл, С.А. Глабчуку. Будемо також вдячні всім, хто надасть будь-які фотоматеріали, спогади про людей, які стояли у витоків розвитку фізичної культури і спорту на Житомирщині. Інформацію можна надіслати авторам книги або відправити електронною поштою: **gribang@mail.ru**.

ВОЛИНСЬКЕ ГІМНАСТИЧНЕ ТОВАРИСТВО «СОКІЛ»

2 вересня 1910 р. – 22 червня 1922 р.

Досить вагому роль у розвитку фізичної культури і спорту нашого краю відіграло гімнастичне товариство «Сокіл». Зробивши невеликий відступ, спробуємо з'ясувати, яким же чином на теренах Волинської губернії, куди входила на той час значна територія сучасної Житомирщини, виникли сокільські товариства.

Як відомо, родоначальник сокільської гімнастики, доктор філософії чех Мирослав Тирш у 1862 році організував перше товариство «Сокіл». Товариства досить швидко почали поширюватися на чеських землях. На кінець 1872 року в Чехії і Моравії існувало вже понад 130 сокільських організацій, у яких налічувалося близько 12 тисяч членів.

В газеті «Волинь» від 9 березня 1912 року згадується: *«В 60-х годах минувшего столетия два чешских патриота Фигнер и Тырш организовали в Праге первое чешское гимнастическое общество (теперь их две тысячи) с целью укрепления физических и духовных сил, столь необходимых этому авангарду славянства на западе для успешной борьбы с наседавшим на него германизмом. Чешским гимнастам, украшавшим головные уборы соколиными перьями, было присвоено название «Сокол»».*

Нагадаємо, що у 60–70-х роках XIX століття чеський народ вів визвольну боротьбу за свою незалежність проти Австрії. Важливу роль у цій боротьбі, а також об'єднанні чехів, відродженні їхнього самобутнього побуту, культури, відіграли гімнастичні товариства «Сокіл». І Празький зліт сокільських організацій 1882 року дав новий поштовх поширенню сокільської гімнастики в багатьох країнах Європи.

Не оминуло сокілство і Росію. Воно й не дивно, адже після Указу імператора Олександра II від 1873 року, чеські переселенці

з Моравії починають масово обживати великі вільні території Росії, і в першу чергу Волинської губернії, до якої на той час входило 12 повітів. На початку 70-х років XIX століття майже в кожному із них з'являються численні чеські колонії, в тому числі на незайманих землях нинішньої території Житомирської області.

У 1878 році 52 чеські родини облюбували землі поблизу міста Житомира. На лівому березі невеликої річки Крошенки, обабіч старого поштового тракту Житомир – Овруч – Петербург вони засновують одну із перших чеських колоній Крошня Чеська. В наш час в цьому місці знаходяться автозаправка, комплекс агро-техколеджу та Крошенський житловий масив.

Працьовиті і заповзятливі чеські поселенці зробили важливий внесок у розвиток економічної та соціальної сфери тих територій Житомирщини, де вони осіли. За досить короткий час у Житомирі і на його околицях зводяться заводи, хмелесушка, майстерні з обробки каменю, виростають чепурні садиби (до речі деякі з них збереглися до цього часу), закладаються величезні сади та плантації хмелю. Добротні будинки під червоною черепицею вирости в селі Окілок Житомирського повіту (нині Черняхівського району). Тамтешні чехи подбали і про спортивні майданчики, спортивну залу, будинок культури, організували пожежну команду.

Викупивши млин у Поліні Шульц, у 1878 році на березі річки Кам'янка, Йосип Махачек і Богдан Янса на його місці зводять пивоварний завод. Такі ж заводи відкривають Вацлав Крупічек та Вацлав Міхалек, цегельний завод будує Йосип Бубен. У 1903 році запрацював «Крошенський пивоварний завод «Волинь» Ігнатія Альбрехта і Ф. К.».

Слід зауважити, що продукція житомирських пивоварів тих часів славилася своєю якістю далеко за межами Росії. Такі марки пива, як «Пильзенское», «Венское», «Черное-Бокъ», «Черное пиво-Бокъ Биръ» не раз здобували золоті нагороди на багатьох російських та міжнародних виставках. Хміль, вирощений на благодатних житомирських землях, також високо цінувався на ярмарках того часу і продавався виключно за золото.

У 1889 році з ініціативи одного із найшановніших крошенських чехів, відомого хмеляра Вацлава Малі, відкривається перша чеська школа, яка в майбутньому відіграє важливу роль у розвит-

ку місцевого спорту. В «Енциклопедії олімпійського спорту України» згадуються брати Едуард та Карл Малі, які заснували в 1904 р. гімнастичне товариство «Сокіл» в місті Харкові. Можливо, вони також були вихідцями з цієї великої родини Вацлава Малі.

Але повернімося до розповіді про Волинське гімнастичне товариство. Газета «Волинь» від 9 березня 1912 р. писала: *«К числу городов, куда залетела шустрая, неутомимая славянская птица, принадлежит и наш богоспасаемый град Житомир»*. Саме житомирські та крошенські чехи виступили засновниками гімнастичного товариства «Сокіл» на Волині. Зберігся список перших членів та правління товариства, у якому знаходимо вже згаданих І. Альбрехта, Й. Махачека, Б. Янсу та інших (додаток 1).

Безумовно, одним із ініціаторів і самим активним організатором Волинського гімнастичного товариства «Сокіл» був викладач гімнастики II Житомирської чоловічої гімназії Максиміліан В'ячеславович Фреліх, про якого хочеться розповісти окремо. В державному архіві Житомирської області зберігаються два листи М.В. Фреліха до директора згаданої гімназії. З одного з них дізнаємося, що він народився *«в 1879 году. 1885 году начал посещать школу, 1893 году окончил городское и 1897 году четырехклассное коммерческо-промышленное училище в г. Праге. Там же я получил в обществе «Сокол» теоретическую и практическую подготовку в преподавании всех родов рациональной гимнастики и в 1903 году окончил с отличным успехом специальные курсы для учителей гимнастики, присутствующие «В Союзе Чешско-Славянских Соколов в Праге, в доказательство чего выдано мне правлением «Союза Ч.С. Соколов» аттестат на звание учителя гимнастики»*. Із 1904 року по 1906 рік він викладав гімнастику в 3-й Варшавській гімназії. У 1906 році його переводять на роботу в гімназію міста Риги, а в 1909 році – у II Житомирську чоловічу гімназію (повний текст листа див. додаток 2).

Працюючи у Варшаві і Ризі, він був добре обізнаний із сокільською гімнастикою та іншими видами спорту (футбол, легка атлетика, боротьба та ін.). Саме завдячуючи Фреліху в Житомирі започатковується у 1910–1911 роках при I і II чоловічих гімназіях футбол, боротьба та інші види спорту. Свій предмет знав доско-

нало і викладав на високому професійному рівні. В посвідченні № 236, виданому в лютому 1914 року директором II чоловічої гімназії читаємо:

«Дано Максимилиану Вячеславовичу Фрелиху в том, что он за время своей службы в качестве преподавателя гимнастики Жи-

**Максиміліан В'ячеславович
Фреліх**

(фото із архіву
Г.П. Мокрицького, 1911 р.)

томирской II гимназии с 1909

года по настоящее время обнаруживал выдающиеся познания в своем предмете, относился к делу ревностно и с любовью и достиг значительных успехов, причем один вид исполненных учениками Житомирской II гимназии при Попечителе осенью 1912 года групповых упражнений «Пирамиды» даже удостоился рекомендации Его Превосходительства другим учебным заведениям путем помещения их к циркуляру по Киевскому учебному округу за 1913 год. Наконец, заслуживает внимания и то обстоятельство, что благо-даря распоря-

дительности и неусыпному вниманию г. Фрелиха за все время преподавания гимнастики в Житомирской II гимназии на уроках гимнастики не было ни

одного несчастного случая».
Із таємного донесення за № 7238 від 10 листопада 1913 року віце-губернатора Волині С.В. Шереметьєва директору II гімназії також дізнаємося:

«Вследствие отношения от 26 октября с. г. № 1330 уведомляю Ваше Високородие, что М.В. Фрелих, австрийский подданный, как оказалось по собранным сведениям в нравственном и

политическом отношении ни в чем предосудительном не замечен».

Працюючи викладачем за сумісництвом у комерційному училищі Н.Л. Ремезової, М.В. Фреліх у 1913 році виготовляє альбом «О постановке гимнастики в коммерческом училище», який був представлений на Всеросійській гігієнічній виставці в місті Києві. Можливо, він ще зберігається в центральних архівах. Цікаво було б ознайомитися з ним.

Саме завдяки М.В. Фреліху в Житомирі з'явилося одне із перших гімнастичних товариств «Сокіл» не тільки на теренах Волинської губернії, а й в Україні. Ідею створення гімнастичного товариства підтримали викладачі II чоловічої гімназії, і в першу чергу викладач історії і географії, кавалер ордена Святого Станіслава III ступеня Павло Іванович Каділін. *«Ценные услуги оказал новому обществу член-учредитель П.И. Кадилин популярными лекциями о сокольстве, которые у нас пользовались шумным успехом благодаря покровительству высших сфер»* (газета «Жизнь Волини» от 25 сентября 1916 года).

Заявка на реєстрацію товариства була подана на ім'я губернатора 20 серпня 1910 року, а вже 2 вересня губернатор Волині О.П. Кутайсов дає дозвіл на відкриття «Сокола». Товариство почало працювати із 17 жовтня 1910 року у приміщенні I гімназії (тепер один із корпусів Житомирського державного університету ім. І. Франка по вул. Великій Бердичівській). Відповідно до статуту основною метою товариства було: *«Содействовать физическому совершенствованию своих членов и содействовать распространению идеи физического развития в более широких слоях населения; содействовать учащимся местных учебных заведений в деле физического развития как отдельным лицам, так и целым учебным заведениям».*

Очолив правління товариства директор I чоловічої гімназії І.О. Чехлатов, заступником було обрано полковника А.А. Прокоповича, секретарем Д.Є. Теодоровича, начальником (викладачем гімнастики) М.В. Фреліха, казначеєм М.К. де Боккара (обіймав посаду заступника прокурора Житомирського окружного суду). До складу правління товариства увійшли Ігнатій Альбрехт, Катерина Єсакова, Павло Каділін, Василь Ястремський, Йосип Маха-

чек. Кандидатами в члени правління були обрані: В'ячеслав Горак, Іван Бубен, Франц Клоцек, членами ревізійної комісії: Мечислав Томкович та Володимир Яншинов.

І Житомирська чоловіча гімназія

На день відкриття в організації налічувалося всього 34 члени (з них 6 жінок). На кінець року кількість членів досягла 50 (в т. ч. 13 жінок). Серед перших членів товариства були викладачі І чоловічої гімназії М.П. Кудрицький, Марійської жіночої гімназії В.І. Потапова, жіночої гімназії Н.В. Овсянникова, П.О. Терпільовський та директор цієї гімназії Н.В. Овсянникова-Заверткіна, лікарі П.О. Ігумнов, М.Ф. Лазицький, О.О. Туницький, керівник канцелярії губернатора В.К. Вітковський та ін. Працювали дві секції – гімнастична та фехтувальна (можливо і легкої атлетики, тому що до програм сокільських зльотів входили змагання з бігу на 100 м, стрибків у висоту і в довжину. Одна з таких програм

зберігається в Житомирському обласному краєзнавчому музеї (додаток). Заняття проводились чотири рази на тиждень. Існувало товариство на кошти від членських внесків (6 карбованців на рік), кошти, отримані від проведення концертних вечорів та допомоги приватних осіб.

У звіті товариства за 1910 рік зазначено: «...*От действительных членов поступило:*

- *вступительных взносов 102 рубля;*
 - *срочного взноса 104 рубля 5 копеек. от посетителей;*
 - *срочного взноса 21 рубль;*
 - *от продажи Устава поступило 10 копеек.*
- Итого: 227 рублей 15 копеек».*

Звичайно таких коштів для повноцінного функціонування товариства було замало.

Оцінивши значущість товариства в поширенні ідей фізичного виховання серед населення, міська влада Житомира у своєму листі від 7 грудня 1910 року просить правління «...*сделать устную лекцию: О влиянии мышечных движений на организм и рассмотрение некоторых видов этих движений: гимнастика, велосипедная езда, танцы*)».

У тому ж таки 1910 році Волинське гімнастичне товариство Михайло Петрович стає членом Союзу Російського

Кудрицький

Сокільства, правління якого знаходилося в Санкт-Петербурзі.

Очолював правління Союзу Микола Олександрович Султан Крим Гірей, секретарем був чех Микола Олексійович Поспішил. Слід зауважити, що перше товариство «Сокіл» у Росії засновано саме в Санкт-Петербурзі у 1900 році (склад правління Союзу російського сокільства представлено на фото).

Собрѣтѣ Общества

въ 1908 году.

Предсѣдатель Николай Александровичъ Султанъ Крымъ
Гирей.

Товарищъ его Здѣнѣкъ Ивановичъ Рейманъ.

Начальникъ Генрихъ Вячеславовичъ Вихра.*)

Секретарь Николай Алексѣевичъ Поспишилъ.

Казначей Георгій Францовичъ Шрейберъ.

Завѣдующій хозяйств. частью Карлъ Фридриховичъ
Ирасекъ.

Члены: Петръ Ивановичъ Сѣдовъ.

Георгій Ѳедоровичъ Гофманъ.

Францъ Ивановичъ Янковскій.*)

Замѣстители: Александръ Францовичъ Котлеръ.

Петръ Алексѣевичъ Назаровъ.

Алексѣй Ивановичъ Бахметьевъ.

Ревизіонная Комиссія

Вячеславъ Францовичъ Миллеръ.

Иванъ Васильевичъ Фридль.

Эдуардъ Павловичъ Стегкисъ.

ПОМѢЩЕНІЕ ОБЩЕСТВА :

Офицерскій Фехтовально-Гимнастическій Залъ.

СПб., Инженерная ул. № 10.

Склад правління Союзу російського сокільства

14–15 квітня 1911 році в Москві проходить I з'їзд Союзу Російського Сокольства, де обговорюються питання участі Союзу в VI Всесокольському зльоті в Празі, а також питання про втілення в життя основної мети Союзу: *«...распространять телесные упражнения для подъема физических и нравственных сил русско-го народа»*.

З'їзд прийняв Резолюцію, в якій зокрема підкреслювалося, що *«Сокольство – есть благородное стремление к физическому, моральному и духовному оздоровлению личности и народа. Сокольство является культурным институтом, которому чужды политические замыслы»*.

УСТАВЪ

СОЮЗА РУССКАГО СОКОЛЬСТВА.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.
Тяго-Лит. Б. Авдоя, Мохова ул., 41.

На початку 1911 року І.О. Чехлатов залишає посаду голови правління, відмовивши товариству в приміщенні І

чоловічої гімназії для проведення занять. Причину такої поведінки І.О. Чехлатова з'ясувати не вдалося.

Після довгих поневірянь і безлічі прохань товариство *«приютилось при местной II гимназии (вул. Пушкінська, 38, нині тут розміщений природничий факультет ЖДУ ім. І. Франка), любезно предоставившей свое помещение бесплатно»*.

II Житомирська чоловіча гімназія

Про цю подію газета «Наша Волинь» від 1 липня 1911 року писала: *«На днях состоялось заседание правления «Сокол». Правление вполне одобрило все приобретенные гимнастические машины и постановило теперь же приобрести все остальное необходимое для широкой постановки дела обучения сокольской гимнастике. Правление постановило:*

☞ выразить благодарность господину директору II гимназии В.Е. Ястремскому за оказанный приют обществу в помещении гимназии;

☞ просить г. Волынского губернатора утвердить рисунок Сокольского знамени;

☞ просить Городскую думу оказать помощь обществу назначением ему субсидий.

По-видимому правление решило энергично заняться своим делом. Было бы весьма желательно, чтобы лица, ясно понимающие всю важность физического развития нашей дряблой молодежи, пришли б обществу на помощь».

Однак допомоги товариство не отримало. Міська дума на своєму засіданні 6 жовтня 1911 року прохання про надання товариству «Сокол» фінансової допомоги відхилила.

Наводимо зміст відповіді міської управи:

**Директор II чоловічої
гімназії Василь Юхимович
Ястремський**

*«В правление Волынского
Гимнастического
общества «Сокол»
Житомирская городская
управа*

*Ноября 16 дня 1911 года
«Вследствие отношения от
29 сентября с. г. Городская
управа имеет честь уведомить
Правление, что возбужденное
в этом отношении ходатай-
ство об оказании обществу
материальной помощи Город-
скою думою 6 октября с. г. от-
клонено».*

Через брак коштів не взяли участі житомирські соколи в засіданні Союзу Російського Сокольства 26–27 грудня 1911 року, яке проходило в Москві,

де було затверджено гімн товариства «Сокол».

Станом на 01.01.1912 року кількість членів Волинської організації збільшилася до 57 (із них 21 жінка). Оновився також склад правління товариства, яке очолив Микола Карлович де Боккар. Заступником і начальником залишилися А.А. Прокопович і М.В. Фреліх, членами правління були обрані: К.Є. Єсакова, П.І. Каділін, Н.І. Преферанський, А.С. Кузнецова, А.Д. Гуменюк, І.Й. Альбрехт, Д.Є. Теодорович, Й.І. Махачек, В.І. Копецький; кандидатами – В.А. Горак, Й.А. Бубен, Ф.В. Клоцек; членами ревізійної комісії – М.К. Томкович, Б.Т. Янса, кандидатом В.І. Яншинов.

На прохання правління Волинського товариства «Сокол» від 11 лютого 1912 року, начальник губернії О.П. Кутайсов 27 люто-

го того ж року надає дозвіл відкрити в містечку Квасиліві Рівненського повіту відділення товариства, де проживала одна із багатьох чеських колоній. На той час відділення налічувало 42 члени, і за чисельністю майже не поступалося Волинському товариству. Окрім гімнастичних занять, квасилівські соколи з метою отримання додаткових коштів з дозволу губернатора організовують також театральні вистави чеською мовою.

Того ж року поповнив свої ряди і Союз Російського сокільства. Кількість сокільських організацій Союзу в 1912 році збільшилася до 30. До Союзу ввійшло 9 товариств із міст України: Києва, Харкова, Одеси, Катеринослава, Житомира, Чернігова, Полтави, Кам'янець-Подільського, Богодухів.

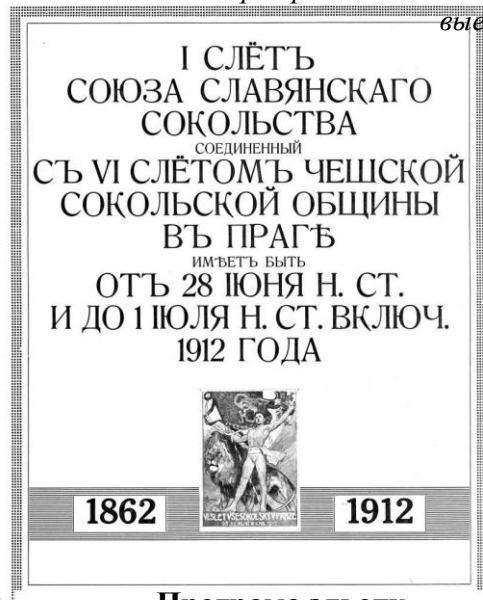
Проведення VI Всеслов'янського зльоту в Празі, присвяченого 50-річчю від заснування товариства «Сокіл», було заплановано на червень 1912 року. Вже 29.01.1912 року правління Волинського товариства провело загальні збори, де розглянуто питання про підготовку і участь у зльоті. Готуючись до зльоту, члени Волинського товариства відшліфовують свою майстерність на спортивних та благодійних концертних вечорах. У фондах обласного краєзнавчого музею збереглося запрошення на один із таких вечорів меценату І.М. де Шодуару від 28 квітня 1912 року: *«Желая расширить свою полезную деятельность для всех слоев населения г. Житомира, общество «Сокол» сегодня устраивает в залах благотворительного собрания музыкально-вокально-танцевальный вечер, во время которого члены общества-соколки примут участие в гимнастических упражнениях, позаимствованных гимназиархом господином Фрелихом из программы слета в городе Прага.*

Предпроявая при этом билет первого ряда, правление общества «Сокол» надеется, что Вы не откажетесь принять его и, если возможно, оказать посильную помощь».

27 травня того ж року правління Волинського товариства проводить також сокільський вечір у містечку Квасиліві.

У червні 1912 року проходить VI Всеслов'янський сокільський зліт у Празі. Волинське товариство організовує екскурсію до Праги для всіх бажаючих. 28 квітня 1912 газета «Наша Волинь» друкує оголошення такого змісту: *«Из Житомира организует-*

ся поїздка в Прагу на слет чешских соколов, которые представляют выдающееся зрелище. В общих упражнениях в Праге будут участвовать 50000 соколов. Стоимость поездки с 8-дневным пребыванием в Праге с правом получить место на слете и бесплатной квартирой обойдется около 60 руб.-лей. Экскурсия выйдет из Житомира 10 июня».

Програма зльоту

гімназій. На цю думку

наводить один доку-

мент, що зберігся у фондах обласного краєзнавчого музею, такого змісту:

«Господину директору Житомирской 2-й гимназии»

«В ответ на ходатайство от 26 мая сего года (1912 г.) № 581 Императорское генеральное консульство имеет честь уведомить Ваше Высокородие, что по сведениям, полученным от австрийского Министерства железных дорог, воспитанникам иностранных учебных заведений предоставляется такая же 50 % скидка при поездке в пассажирских поездах, как и воспитанникам австрийских учебных заведений».

Насиченим на події і виступи для товариства «Сокіл» був 1913 рік. 18–20 квітня в Києві проходить III з'їзд Російського Сокоільства, а 15–16 червня там же Зліт соколів Південно-

В'ячеслава Антоновича

Горака

таких виступів сприяла популяризації і розвитку фізичного виховання населення в місті Житомирі та Волині.

Газета «Жизнь Волини» від 9 листопада 1913 року друкує оголошення такого змісту (текст подається повністю).

«Правление общества «Сокол» разослало следующее приглашение:

М. Г.!

Здоровый ум в здоровом теле. Эта старая святая истина забыта, и теперь воскрешается теми организациями, которые задались целью в молодом поколении развить силу и ловкость.

Західного краю Росії.

Про участь Волинського товариства в з'їзді і зльоті інформація, на жаль, відсутня. Зате всі заходи, які організовувало правління товариства протягом 1913 року, досить широко описували газети «Волинь», «Наша Волинь», «Жизнь Волини». Відбувалися показові виступи, інтимні (для членів товариства) музично-танцювальні вечори в кращих залах міста Житомира за участю відомих на той час

житомирських музи-

кантів – скрипаля Шліста, піаніста Мединського та ін. Організація

В Житомире такой организацией является общество «Сокол». Не задаваясь детальным описанием преследуемых целей, так как они известны широким слоям публики, правление обращается к вам с просьбой выразить сочувствие поставленным обществом задачам.

Таким сочувствием явится вступление в число членов, пожертвование на усиление средств кассы, распространение среди знакомых сведений о целях общества и все то, что может способствовать осуществлению этих целей.

Завтра, в воскресенье 10 ноября, общество устраивает в новом зале Императорского русского музыкального общества (Михайловская ул. д. № 21) семейный танцевальный вечер. Лытя себя надеждой на ваше внимание обществу, правление просит не отказать посетить это простое и безыскусственное увеселение и этим внести лепту на развитие деятельности соколов. Материальный успех вечера, конечно, важен для неокрепшего общества, но нам, соколам, неизмеримо дороже сочувствие наших сограждан, которых мы ждем 10 ноября в стенах залы! Начало вечера в 9 часов, входная плата для мужчин 1 р. 10 коп, для дам 75 коп, для членов общества и учащихся в форме 50 коп. Билеты заблаговременно продаются в магазине Каролькевича.

Благодійний вечір не дуже зміцнив фінансове становище товариства. «Взносы в пользу общества «Сокол» сделали следующие лица: Д. Ф. Подоляка – 3 руб, Л.М. Местечкин – 3 руб, Н.К. де Боккаръ – 3 руб, Л. Делишев и Ф. Вишневская – 1 рубль, госпожа Фрелих – 3 руб, Г. Михалек – 1 руб и NN 15 коп».

У січні 1914 року з дозволу Волинського губернатора М.А. Мельникова відкриваються відділення товариства «Сокол» в чеській колонії Виногради поблизу села Високого і села Окілок Житомирського повіту (тепер Черняхівський район). Вже 2 лютого відділення в колонії Виногради під керівництвом А.В. Граховця проводить показовий виступ.

На початку 1914 року розпочався голод на Галичині. Незважаючи на скрутне фінансове становище (в цьому сенсі більш поталанило польським соколам у місті Львові, де «покончивший на днях врач Бужинский завещал свое миллионное состояние в пользу польских соколов»), правління Волинського товариства «Со-

кіл» постановило: «пожертвовать в пользу голодающих русских в Галиции из кассы «Сокола» 5 рублей. Кроме этого члены правления собрали между собой 10 рубл. 50 коп. Собранные деньги направит казначею местного отделения русско-галицкого общества, чтобы затем они были высланы во Львовский русский спасательный комитет».

Досить знаковою подією для міста Житомира став спільний виступ відділень Волинського товариства «Сокіл», який відбувся 7 квітня 1914 року в залі публічної бібліотеки (обласна бібліотека для дітей по вул. Пушкінській). Задовго до початку виступу волинські газети того часу неодноразово висвітлювали хід підготовки до проведення гімнастичного вечора. Наприклад, «Наша Волинь» від 21 березня зазначала: «Волинское гимнастическое общество «Сокол» существует всего 3 года. За недостатком средств кружок в текущем зимнем сезоне не смог вести регулярные гимнастические упражнения.

А все-таки общество во второй день Пасхи устраивает публичное выступление, в котором примет участие женская группа «Сокола». Особый интерес этого вечера вызывает прибытие на него иногородних отделений Волинского гимнастического общества «Сокол» из села Высокого и деревни Околок. Прибудут женские и мужские составы этих сокольных «гнезд», которые на вечере исполнят ряд гимнастических упражнений под оркестр г. Яворовского. Перед выступлением сокольських груп будет предложена лекция с выяснением задач предстоящего июньского сокольського слета в городе Петербурге».

В наступному номері читаємо: «Волинское гимнастическое общество «Сокол» деятельно готовится к предстоящему выступлению волинских соколов и соколок. Зал публичной библиотеки украшается. П.И. Кадилин прилагает большие старания сделать вечер интересным»...

Газета «Жизнь Волини» від 4 квітня 1914 року надрукувала програму сокільського вечора такого змісту: «1) Упражнения с железными палками в исполнении мужской группы высокского отделения под началом А.В. Граховца. 2) Вольные движения мужской группы олоокского отделения под началом А.И. Гаса-

ла. 3) *Фигуры с флажками околокской женской группы.* 4) *Лекция П.И. Кадилина:*

а) *краткая историческая справка о происхождении и развитии русского сокольства;*

б) *славянская взаимность на почве сокольских слетов; в) первый Всеславянский слет 1912 года в г. Прага и Петроградский слет 1914 года.*

5) *Упражнения с булавами женской группы села Высокого.*

6) *Вольные движения детской группы высокского отделения.*

7) *Упражнения с флажками житомирской женской группы М.В. Фрелиха.* 8) *Упражнения с булавами житомирской женской группы.* 9) *Народный гимн в исполнении военного оркестра Костромского полка под управлением Яворовского.*

Гимнастические упражнения идут под сокольские мотивы. У рояля господин Скленичка».

Наскільки успішним був виступ соколів, свідчать відгуки місцевих газет. Газета «Волинь» від 10 квітня 1914 року так прокоментувала цю подію:

«Во второй день Пасхи 7 апреля в зале публичной библиотеки состоялся вечер Волинского «Сокола». Это был местный волинский слет, первая проба совместно испытать свои силы. Рано утром из с. Высокого и деревни Околок прибыли сокола, сокольки и детская группа. Погода была теплая солнечная, что дало возможность прибыть в Житомир родным и знакомым соколов из указанной местности к 8 1/2 часам вечера. Зал библиотеки был переполнен публикой, преобладала чешская молодежь. Вечер начался гимнастическими упражнениями высокского и околокского отделений, они выставили 5 групп – 2 женские, 2 мужские и 1 детскую. В общей сложности всех выступивших было до 50 человек. Если принять во внимание, что эти сокольские «гнезда» существуют меньше года, то успехи их надо признать выдающимися. Видна методичная и одушевленная работа во всех группах. Высокское отделение представило мужскую, женскую и детскую группы под началом г. Граховца. Последние две работали так хорошо, что публика выражала искреннее сожаление о том, что дети не повторили своего номера. Околокские соколы –

видные и рослые – тоже безукоризненно проделали свои довольно трудные и сложные фигуры под началом г. Гасала.

Теоретической частью программы была лекция секретаря общества П.И. Кадилина. Сущность сокольской идеи лектором выяснена в следующих положениях:

а) первая задача сокольства как и всякой гимнастики заключается в физическом воспитании;

б) второй лозунг выражается фразой основателя этой гимнастики Тыриша: «Крепость – в мышцах, честность – в мыслях, преданность – в сердце своему народу»;

в) конечной целью «Сокол» ставит славянскую взаимность, осуществляющуюся в периодических сокольских слетах.

Не вдаваясь в политиканство, не принадлежа ни к какой политической партии, «Сокол» стремился только ко благу и счастьем своего народа».

Во втором отделении были два выступления женской группы житомирского «Сокола» под управлением г. Фрелиха. Группа была маленькая, но соколки по общему признанию образцово с идеальным ритмом исполнили свои фигуры.

Все выступления высокского, окологского и житомирского отрядов приветствовались бурными аплодисментами. Программа закончилась народным гимном, исполненным оркестром под дирижерством Яворовского».

А ось відгук газети «Наша Волянь»:

«Состоявшийся 7 апреля вечер Волянского гимнастического общества «Сокол» прошел очень удачно. Зал публичной библиотеки был переполнен. Выступления соколок и соколов были оценены и награждены дружными аплодисментами публики, весьма внимательно следившей за великолепным исполнением партий каждой группы. Особенным вниманием пользовалась женская житомирская группа, удивительно чисто исполнившая свои номера с флагами, а потом с булавами. Успеху вечера способствовала лекция П.И. Кадилина, поделившегося с аудиторией своими впечатлениями от слета сокольства в Праге и о значении его».

Неможливо пройти осторонь від зворушливого листа, якого надіслало житомирське товариство своїм колегам у с. Високе та Окілок 26 квітня 1914 року.

«Дорогие братья и сестры!

7 апреля 1914 года яркая и радостная минута в жизни нашего Волинского «Сокола». В стенах публичной библиотеки встретились 3 сокольских гнезда и протянули друг другу братскую руку. Осуществилась та идея, которая незабвенными Тыришем и Фигнером написана на сокольском знамени: «Братство, равенство и единение». Мы с гордостью любовались прекрасным выступлением ваших групп: в ваших гимнастических упражнениях видна одушевленная и энергичная работа, к которой и зовет человека славянский сокол, говорящий своим членам: «В мышцах – сила, в мыслях – смелость и в сердце – любовь к своему народу». Мы горячо приветствуем доброе начало вашей сокольской жизни и от искреннего сердца желаем, чтобы оно было залогом будущего процветания нашей братской сокольни. Правление нашего Житомирского Сокола на заседании 19 апреля 1914 года постановило выразить вам сердечную благодарность за понесенные братьями и сестрами вашего отделения труды по поездке и публичному выступлению на вечере 7 апреля 1914 года. Пусть братское единение, осуществившееся на этом маленьком нашем слете, послужит звеном дальнейшего обучения наших обществ для развития на Волини великих идей славянского сокола.

Наздарь»!

9 травня 1914 року М.В. Фреліх разом зі своїми колегами організували і провели сокільське свято у II чоловічій гімназії. Мабуть, щоб показати, наскільки відсталою була потішна гімнастика, яка входила до програми навчальних закладів Росії. М.В. Фреліх для порівняння включив до програми свята елементи сокільської гімнастики.

Наводимо повністю програму свята:

- зустрічний марш учнівського оркестру;
- прості вправи для учнів підготовчого класу (потішна гімнастика);
- вправи з палицями для учнів 4–7 класів (сокільська гімнастика);
- складні вправи для учнів I класу (потішна гімнастика);

- вправи з прапорцями для учнів III класу (сокільська гімнастика);
- вправи трійками для учнів II класу (потішна гімнастика);
- вправи на гімнастичних приладах (сокільська гімнастика);
- вправи з рушницями для учнів IV класу (потішна гімнастика);
- змагання груп в естафетному бігові (сокільська гімнастика);
- вільні рухи (сокільська гімнастика);
- вправи з булавами (сокільська гімнастика);
- піраміди (сокільська гімнастика);
- марш (муз. Манна) у виконанні учнівського оркестру;
- гімн «*Боже, царя храни*».

Газета «Волынь» так прокоментувала проведення свята: *«Праздник прошел при отличной погоде. Публика, конечно, восхитилась только выступлением Сокольского отряда под управлением г. Фрелиха. Гимнастов было большое количество. Большую ловкость обнаружили ученики на снарядах. Эстафетный бег вызвал большой интерес у публики. На празднике присутствовал вице-губернатор С.В. Шереметьев».*

А газета «Наша Волынь» від 11 травня 1914 року надрукувала свій відгук: *«Были выступления с потешной и сокольской гимнастикой, причем потешной было уделено очень мало внимания; видно, что увлечение потешной гимнастикой отходит в область преданий. Выступления прошли как-то вяло, и ученики старались только в упражнениях с ружьями, а в остальных номерах путались, отставали друг от друга».*

Зато положительно все выступления сокольской гимнастики прошли планомерно, красиво и с любовью к делу всех участников выступления. Казалось, что в этом году учитель сокольской гимнастики значительно обогатил фигуры новыми, красивыми и интересными движениями. Здесь была духовная связь исполнителей с руководителями».

Звичайно, що учасниками свята були учні гімназії В. Угнівий, Б. Таранович, М. Левицький – майбутні чемпіони і призери перших олімпіад і спартакіад Волині та України.

Починаючи з травня 1914 року товариство на тривалий термін орендує залу і майданчики публічної бібліотеки. «Гимнастиче-

ские упражнения будут происходить в хорошую погоду на открытом воздухе на площадке двора, а в ненастное время в зале библиотеки. Мужские отделения будут заниматься по понедельникам и четвергам, женские – по вторникам и пятницам с 6.30 до 7.30 вечера. Запись в семь часов вечера дежурным членом правления общества «Сокол». Велику зацікавленість до сокольської гімнастики почали проявляти підлітки, «...охотно вступающие в обучение», про що в газеті «Наша Волинь» від 7 червня 1914 року дізнаємося: «Волинское гимнастическое общество «Сокол», благодаря энергичным стараниям членов правления, успешно развивается, организовано новые детские группы. Упражнения в сокольской гимнастике производятся регулярно и посещаются участниками и участницами охотно и аккуратно. За обучение установлено правлением плата по 75 копеек в неделю».

Навіть відсутність голови правління (М.К. де Боккар залишив посаду) не завадило товариству вести активну діяльність по залученню нових членів. Напередодні Першої світової війни Волинське товариство налічувало 217 членів (169 чоловіків і 48 жінок). Під час війни товариство не припинило своєї діяльності, незважаючи на те, що 106 соколів були призвані до діючої армії. 23 серпня 1914 року в чеській колонії на Крошні відбулися загальні збори, на яких *«была произведена запись чешских добровольцев в Киевскую дружину и учреждена вспомогательная дружина чехов. ...Нужно заметить, что из многих чешских семей отправилось на войну довольно бойцов. На собрании записалось 20 добровольцев, что составляет 10 % всего мужского населения. Женщины также проявили большое желание идти на помощь, о чем будет доложено дамскому комитету в Киеве».*

Такі ж збори пройшли в колоніях Окілок, Високе та ін. На засіданні 25 вересня того ж року житомирські соколи вирішили виділити матеріальну допомогу пораненим бійцям. Працюючи далеко від своєї батьківщини, чехи всіляко допомагали здолати одвічного свого завойовника – Німеччину. В окупованому німцями Житомирі Волинське гімнастичне товариство «Сокол» працювало підпільно, а тому документальних підтверджень про його роботу за цей період майже не збереглося.

Лише 14 серпня 1920 року з'являється короткий звіт про діяльність Волинського гімнастичного товариства «Сокіл» за підписом тимчасово виконуючого обов'язки голови правління товариства Я. І. Гоушка: *«...В 1917 году общество открыло три отделения на Крошине Чешской, в Околке и Высоком. С приходом поляков, украинские (петлюровские) власти общество закрыли и общество занималось подпольно до опятного прихода советских властей. Ныне общество насчитывает 84 человека».*

Слід нагадати, що відділення в Окілку і Високому (а точніше у колонії Виногради) відкрилися ще в січні 1914 року, а в 1917 році, найвірогідніше, вони поновили роботу. Та й відділення на Крошні Чеській було самостійним товариством, що підтверджується багатьма документами.

Крошенське товариство «Сокіл» розпочало свою діяльність у серпні 1917 року. Організував товариство Стефан Франце-Антонович Томан. С. Томан народився 8 листопада 1894 року в сім'ї перших крошенських чеських переселенців. Навчався у місцевому двокласному училищі (школі). В 1915 році був призваний на військову строкову службу. Спочатку його мали направити для проходження служби на Чорноморський флот, але доля розпорядилася інакше, і Стефан проходить службу у Чехословацькому стрілковому полку і 1-му лейб-гвардійському корпусі. Там він стає членом гімнастичного спортивного товариства «Сокіл». Фізично обдарований від природи, Стефан досконало опановує такі види спорту як футбол, легка атлетика, французька та сокільська боротьба, важка атлетика, сокільська гімнастика.

Після закінчення військової служби у званні старшого унтер-офіцера, С. Томан наприкінці червня 1917 року повертається до рідної домівки. Разом із 29-літнім Йосипом Бубеном, який обійняв посаду голови правління, Стефан Томан при місцевому двокласному училищі (чеській школі) організовує гімнастичне товариство «Сокіл». Вже наприкінці 1917 року товариство налічувало 80 членів. Серед перших членів товариства були: Йосип і В'ячеслав Томани, Ганна Кноблах, Олександр і Антон Спали, Марія Копецька, Ганна і Антон Капшуки, В'ячеслав (займався стрибками у висоту) і Марія Трукси, Антон Балон, Іван і Антон Шипелі, Йосип Малі, Максим Карабанов (колишній інструктор

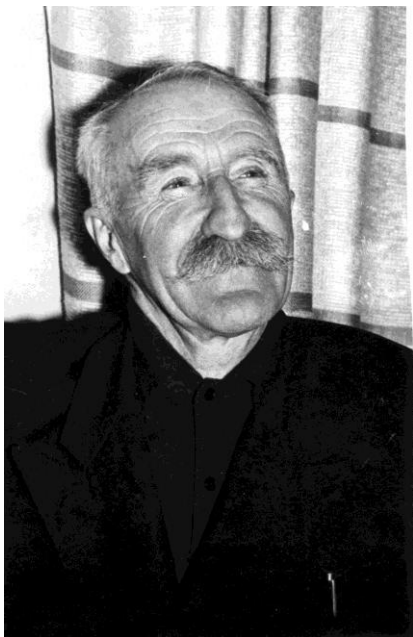
гімнастики 44-го Камчатського полку), Антон Влодек (Влодак), Дмитро Бездетко, Іван, Євгенія і Єлизавета Тихі, Емілія Соучек (Совчек), Йосип Коларжик, Йосип Яндура, Григорій Тишкевич та інші.

Члени Крошенського товариства «Сокіл», 1918 р.
(фото з особистого архіву В.Й. Малі)

Мені, одному із авторів (О.С. Кухарському) цієї книги, в далекі 60–70-ті роки минулого століття ще пощастило часто зустрічатися з деякими членами крошенського «Сокола». Як зараз пам'ятаю високу постать і гордовиту поставу Василя Йосиповича Соучека (Совчека). Протягом майже тридцяти років кожен день зустрічався із Дмитром Івановичем Бездетко, який проживав неподалік нашого дому. Інколи він ще у свої сімдесят років віртуозно виконував вправи на турніку. Наш дільничий фельдшер Антон Олександрович Влодак (Влодек) не тільки вправно надавав медичну допомогу хворим, а вмів цікаво розповісти про крошенських соколів, про їх змагання у яких сам брав участь. Зовсім недавно із архівних матеріалів дізнався, що батько одного із членів спортивного товариства Григорія Тишкевича Олександр був

хрещеним батьком моєї мами. На жаль, ми, крошенські школярі, в ті часи не надавали великого значення тим розповідям і зустрічам. Залишається тільки ще раз про це пожалкувати. Але продовжимо розповідь про крошенське товариство «Сокіл».

**Василь Йосипович Соучек
(1975 р.)**

У 1917 році працювало три відділення: дитяче (вік від 7 років), жіноче (вік від 15 років і старше), чоловіче (від 16 років і старше). Заняття з гімнастики та легкої атлетики проводилися тричі на тиждень в одній із кімнат училища (школи) та надворі у 15 квадратних сажених (в іншому документі вказано 180 квадратних сажених, 1 сажень = 2 м 13 см) *«на глинистой почве, вследствие недавновности и малого двора, неудобного для занятий. Требуется для общества «Сокол»: турник, кобыла, матрацный стол, пружинистый мостик, матрацы для предохранения от падений, барьеры, шесты для прыжков, булавы, флаги и т. д...»*.

У наступному 1918 році кількість членів товариства зменшується до 70. Під час бойових дій заняття проводилися, як уже згадувалося, таємно. За таких обставин бажаючих займатися спортом помешало.

В документі від 27.07.1919 року читаємо:

«... получена анкета от общества «Сокол», находящегося в с. Крошне Чешской, из чего видно, что общество состоит из 45 человек (25 рабочих и 20 учащихся). Преподаватель Стефан То-ман, 25 лет, столяр, занимается чисто сокольской гимнастикой и легкой атлетикой, что и преподается обществу».

На жаль, в анкеті не вказані прізвища членів товариства. На кінець 1920 року чисельність крошенського «Сокола» становила всього 30 членів (із них 13 жінок).

Дмитро Іванович
Бездєтко, 1923 р.

Як згадував ветеран Овруцького і Коростенського спорту С.І. Іванов, у 1917 році при місцевій чоловічій гімназії також працювало гімнастичне товариство «Сокіл», яке очолював викладач гімнастики, за національністю чех (прізвище поки невідоме).

Несподіванкою став той факт, що і в місті Новоград-Волинському було організовано і працювало гімнастичне товариство «Сокіл». Так, у звіті про реєстрацію спортивного інвентарю, спортсменів і спортивних товариств від 19 травня 1919 року читаємо:

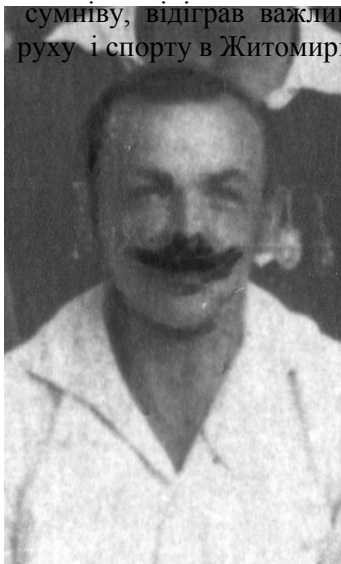
«...Взяты на учет гимнастические приборы и снаряды, находящиеся в бывшем Новоград-Волынском спортивно-атлетическом обществе «Сокол» и на складе ликвидациионной комиссии...».

Для проведення занять товариство мало добротний гімнастичний зал, спортивний майданчик. Повні дані про діяльність Новоград-Волинського товариства «Сокіл» невідомі. Не виключено, що і в Бердичеві існувало товариство «Сокіл».

Про дату відновлення Волинського товариства «Сокіл» існує ряд суперечливих документальних підтверджень. Так, у своїй анкеті В.І. Карабанов вказує, що у 1917 році він займався в гімнастичному товаристві «Сокіл» (можливо, на Крошні Чеській) В інших архівних документах згадуються 1918 і 1919 роки.

Найвірогідніше, Волинське товариство «Сокіл» відновило роботу у 1919 році, про що свідчить звіт Всеобучу про діяльність

спортивних товариств Волині станом на липень 1919 року. На той час у товаристві займалося 103 спортсмени (в т. ч. 14 жінок). Одним із організаторів відродження Волинського гімнастичного товариства «Сокіл» слід уважати чеха Ярослава Івановича Гоушка. Як покажуть подальші події, Я.І. Гоушка, без усякого сумніву, відіграв важливу роль у становленні фізкультурного руху і спорту в Житомирі та на Волині в перші роки існування Всеобучу.

При формуванні губернського відділу Всеобучу на посаду інструктора був призначений саме Я.І. Гоушка: *«...спортсмен, окончивший профессорские курсы спорта и физического развития в Праге, преподававший в разных городах России около 10 лет, с огромным опытом и знаниями».*

А народився Я.І. Гоушка в чеському місті Пильні 25 лютого 1887 року. У 1907–1908 роках служив лейтенантом австрійської армії. Навчався у Празькому університеті.

Ярослав Іванович Протягом декількох років займався Гоушка, 1920–1921 рр. у Чехословацькому товаристві «Сокіл», *«...учасник VI слета в Праге 1912 года и других соревнований, награждался малыми и большими дипломами, венком и другими призами»* (із заповненої власноруч анкети Я.І. Гоушки).

Під час Першої світової війни Я. Гоушка у 1919 році перейшов на бік Червоної армії і залишився в місті Житомирі. Проживав за адресою: вул. Московська, 52 (в архівних документах згадується також вул. Московська, 53).

Чому вибір випав саме на Житомир? Не виключено, що батьки Гоушки були одними із перших чеських переселенців і проживали на Крошні Чеській. Адже в архівному документі від 1896 року згадується прізвище І. Гоушки.

Деякий час Я.І. Гоушка працює викладачем гімнастики у декількох школах, зокрема, у 26-й трудовій школі міста Житомира. Одночасно відновлює роботу Житомирського гімнастичного товариства «Сокіл». Спочатку товариство розмістилося в приміщенні колишньої гімназії Н.В. Овсянникової по вул. Малій Бердичівській (тепер будинок Окружного адмінсуду). Товариство налічувало, як уже згадувалося, 103 члени. Обов'язки голови правління і начальника товариства тимчасово виконував Я.І. Гоушка, а секретаря – Л.К. Левитська. Пізніше, у 1920 році правління очолив один із провідних спортсменів Житомира Микола Архипович Вакулка, секретарем працював Микола Сергійович Варенцов, інколи його заміняв Стефан Владиславович Іваницький (організатор першого гуртка з легкої атлетики в місті Житомирі).

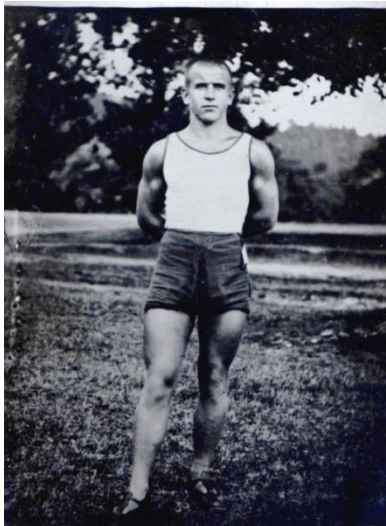
**Я.І. Гоушка серед членів Житомирського
гімнастичного товариства «Сокіл», 1920–
1921 р.**

Для проведення практичних занять не вистачало спортивного інвентарю і приладдя. Паралельні бруси, кінь, турник, драбина з

двома підставками, брус, один матрац, 20 пар булав, 50 палок залізних, 15 пар гантелей – ось і весь перелік інвентарю.

«Все приборы в плохом состоянии и требуют ремонта. Общество нуждается в починке приборов и приобретении новых, нужно помещение, нет площадки для занятий легкой атлетикой и играми на воздухе», – читаємо в доповідній записці Я.І. Гоушки до Губвсеобучу.

27 серпня 1920 року Я.І. Гоушка знову звертається за підтримкою і допомогою: *«Ввиду предстоящего устройства публичного выступления в целях агитации и пропаганды целей спорта и допризывной подготовки гимнастическое общество «Сокол» просит ассигновать ему 124 000 рублей и принадлежностей, т. к. без таковых работа и занятия абсолютно невозможны».* Але допомоги майже не було.

**Микола Іустинович
Левицький, 1924 р.**

Фінансові можливості губернського Всеобучу на той час не дозволяли повною мірою забезпечити потреби товариства. Мабуть, ця обставина стала причиною зменшення кількості членів товариства до 84 осіб, а на кінець 1920 року – до 53.

У лютому 1921 року товариство переїздить у приміщення двокласного училища по вул. Іларіонівській, 6 (тепер СШ № 3), але 7 травня товариство знову було змушене переїхати в приміщення І чоловічої гімназії, вул. Велика Бердичівська. Для своїх членів товариство отримало дозвіл на виготовлення 75 значків *«Птица сокол держит в когтях гирию»*).

Досить плідно працював гурток при II профтехшколі (була розташована по Бердичівському шосе, 3) у кількості 50 чоловік, де заняття проводили інструктори товариства «Сокіл» Микола Іус-

тинович Левицький (один із кращих гімнастів і борців Волині), Лев Іванович Крижановський, члени товариства «Сокіл» Євген Олександрович Пацевич, Борис Гергійович Тарасевич, Тимофій Опанасович Герасимчук. Заняття проводились тричі на тиждень (викладалась сокільська гімнастика, легка атлетика та футбол).

20 березня 1921 року поновлює роботу товариство «Сокіл» у місті Овручі. Завідуючий повітовим всеобучем Аполлон Хрисанфович Гречина доповідав: « *В Овруче организована спортивная группа «Сокол» в количестве 100 человек. Характер группы показательный*». Однак, як потім з'ясувалося, Овруцьке товариство налічувало 51 члена (в т. ч. 15 жінок), а насправді лише 25 осіб. Підтвердженням цього факту є доповідна записка начальника Овруцького повітового всеобучу від 3 травня 1921 року про те, «*что из-за отсутствия костюмов общество «Сокол» уменьшилось из 100 до 25 человек*».

Заступник начальника відділу губернського всеобучу В.О. Валицький так відреагував на доповідну записку А.Х. Гречини: «*Как будто бы дело в костюмах. Очевидно в этот «Сокол» записывались люди с намерением устроить гешефт, а не заниматься спортом. Спортсом летом занимаются гольшом. Ерунда. Мокрая курица, а не «Сокол»*». Як бачимо, вже в ті часи в угоду начальству займалися приписками.

Правління Овруцького товариства очолив С.І. Іванов, секретарем працювала Гіта Фолк. Для проведення занять товариство мало спеціальну гімнастичну кімнату, спортивний майданчик, гімнастичні прилади: бруси, перекладину, горизонтальну драбину, коня з ручками, кільця, місток для стрибків, колоду, два матраци, трапецію, легкоатлетичний інвентар: два ядра, три диски, один спис, чотири стійки для стрибків. Окрім гімнастичної і легкоатлетичної секцій, працювали також футбольна і фехтувальна. У футбольній секції займалося 22 футболісти. Заняття проводили 8 інструкторів. Серед них І.Н. Закусило, А.Ф. Оношко, С.І. Іванов, А.К. Розман, Л.Я. Біргер, А.І. Радзієвський.

З метою агітації і популяризації ідей всеобучу та спорту гімнастичні товариства «Сокіл» регулярно організовували виступи та змагання. Один із таких виступів відбувся 26 березня 1921 року в Державному театрі ім. Т.Г. Шевченка (нині обласна філар-

монія). На жаль, у місцевій кінохроніці не збереглися яскраві моменти того виступу.

Гімнасти, одягнені «... в белые рубахи, покррой апаш, длинные брюки и белые туфли», під супроводом оркестру віртуозно виконували вправи на брусах, перекладині, будували складні акробатичні піраміди. Глядачі неодноразово нагороджували гімнастів бурхливими оплесками.

Такі ж виступи товариство провело в клубі електростанції (збереглася частина будинку, який розташований неподалік обласної бібліотеки ім. Ольжича та кінотеатру «Жовтень»), разом із соколами Крошні Чеської на майданчику місцевої школи. 22 квітня 1921 року соколи брали участь у святі з нагоди 3-річчя всеобучу, за що отримали подяку від керівництва губернського відділу спорту.

Поліпшення матеріально-спортивної бази вплинуло на підвищення рівня навчально-тренувального процесу, залучення нових членів товариства, особливо дітей. Якщо станом на 1 квітня 1921 року у спортивних секціях товариства займалося 124 спортсмени, то в травні їх вже налічувалося 141 (в т. ч. 41 жінка та 20 дітей), а на початку серпня – 223 спортсмени (в т. ч. 100 дітей). Найчисленнішою була секція гімнастики, яка охоплювала всіх спортсменів, 10 чоловік займалися легкою атлетикою, 42 – футболом, 2 – водним спортом (мабуть плаванням). У той же час на Крошні Чеській товариство налічувало всього 35 членів (із них 10 жінок та 10 дітей), в колонії Виногради – 33 (із них 6 жінок, 4 дівчинки та 6 хлопчиків).

У серпні 1921 року мала відбутися I Всеукраїнська олімпіада, а напередодні планувалося проведення I Волинської губернської Олімпіади. Житомирські соколи інтенсивно готувалися до змагань. Отримали запрошення для участі в олімпіаді спортсмени колонії Виногради. Але начальник місцевого товариства «Сокіл» А. Граховець у листі від 23 серпня 1921 року тактично і чесно повідомив організаторам: *«Довожу до Вашего сведения, что общество «Сокол» при колонии Винограды Бежевской волости Житомирского уезда не может принять участие в I Вольнской Олимпиаде ввиду того, что наше общество недостаточно подготовлено, так как Олимпиада и время, необходимое для приго-*

товлення к Олимпиаде, совпадает с полевыми работами». Цей невеличкий штрих ще раз показав, що для працелюбних чехів, як і для всіх людей, першочергове місце повинно бути відведено праці.

Велику увагу в Житомирському товаристві «Сокіл» приділяли розвитку футболу. На місцевих змаганнях та на першість міст виступали дві команди «Сокіл – 1» і «Сокіл – 2». Кістяк збірної команди Житомира і Волині складали саме футболісти «Сокола». Перший відомий матч відбувся у квітні 1921 року у Бердичеві між збірними командами міст Бердичева і Житомира, який закінчився з рахунком 3:3.

1 травня 1921 року на майданчику інституту народної освіти (Житомирський державний університет ім. І. Франка) тисячі житомирян стали свідками захоплюючої гри, в якій зустрілися команди «Сокіл – 1» та «Уніон – 1» (перша любительська команда). Поєдинок завершився з рахунком 3:1 на користь «Сокола». Однак, відомості про склади команд та авторів забитих голів, на жаль, відсутні.

Але відомо, що за «Сокіл» виступали воротарі Віктор Варенцов, Василь Угнівий, у захисті грав Микола Варенцов, у півзахисті один із кращих футболістів і легкоатлетів Житомира двадцятих років Вадим Снетенчук, а також Стефан Іваницький. Серед нападників виділялися Леонід Таранович, Олександр Єгоров, Віктор Карабанов. Незмінним капітаном команди «Сокола» був Борис Козловський.

На початку двадцятих років минулого століття внаслідок тривалої засухи в районах Центральної Росії та Поволжжя розпочався небачуваний голод. У телеграмі начальника всеобучу Київського військового округу Тамашевича від 20 серпня 1921 року зазначалося: *«Грозный призрак голода настал во многих губерниях Советской республики. В то время как всюду теперь лозунгом является «Все, все на помощь голодающему!», наши органы не должны остаться безучастными в данном случае. Всюду, где только возможно, провести широкую сеть платных спортивных праздников, концертов, митингов, лекций, сборов. Все собранные средства передать в соответствующие комитеты помощи голодающим».*

Однак ще раніше (7 серпня 1921 року) товариство «Сокіл» організувало платний виступ, де взяло участь 120 спортсменів. Цього ж дня на стадіоні вперше зустрілися футбольні команди Житомира та Києва. Матч закінчився з рахунком 3:0 на користь збірної Києва. За продані квитки було виручено 1,5 мільйона рублів, які відразу перерахували до фонду допомоги голодуючим у Росії.

Перші змагання з легкої атлетики та гімнастики соколи провели 1 вересня 1921 року. Рекордами Житомира відзначилися Віктор Карабанов (стрибки у довжину 4 м 72 см та висоту 1 м 43 $\frac{1}{2}$ см), Стефан Іваницький (біг 100 м – 11,4 с), Ян Розит (штовхання ядра 10 м 18 см). Змагання гімнастів виграв Микола Вакулка (146 балів із 200), другим був Василь Угнівий (143 бали), третім призером став Борис Тарасевич (140 балів). Серед жінок перемогу святкувала Мітягіна (99 балів із 140), на другій сходинці опинилася Єлизавета Бутусова (83 бали), на третьому місці Ірина Дядюша (81 бал).

9 вересня 1921 року вперше зустрілися збірні команди з футболу міст Житомира і Овруча. Переконливу перемогу з рахунком 12:0 здобули житомиряни. А 16 вересня того ж року спортивно-показова група «Сокола» із 22 спортсменів виїхала до Новограда-Волинського. На наступний день відбувся футбольний матч між командами «Сокіл» і збіркою міста. Футболісти «Сокола» перемогли з розгромним рахунком 16:0. О 9 вечора на сцені театру ім. М.П. Троцького виступили гімнасти і гімнастки. Тільки за один день було зібрано 118150 рублів.

11 жовтня Я.І. Гоушка доповідав: *«В ответ на почто-телеграмму комполка № 2113 от 11 октября 1921 г. сообщая, что со спортвыступлений в пользу голодающих собрано с выступления спортобщества «Сокол» и сдано в комитет помощи голодающим 827500 рублей по квитанции № 154 на текущий счет № 389».*

25 вересня 1921 року збірна команда «Сокола» у складі Віктора Карабанова, Вадима Снетенчука, Олександра Єгорова, Василя Угнівого, Миколи Вакулка, Бориса Тарасевича, Яна Розита, Миколи Левицького, Стефана Іваницького, Георгія Дорна, Бориса Петровського, Леоніда Григор'єва, Річарда Германа, Ворончука, Саботовича виїхала у Київ для участі в Окружній олімпіаді Київ-

ського військового округу. Очолював команду Я.І. Гоушка. У змаганнях гімнастів житомиряни зайняли 3-тє і 4-тє місця, легкоатлетти – 3-тє і 5-тє місця, фехтувальники вибороли другий приз.

Початок 1922 року був обнадійливим для спортивного товариства «Сокіл». Так, голова товариства «Сокіл» на Крошні Чеській Іван Кржижанек, який змінив Йосипа Бубена (замість С. Томана начальником став В.К. Градецький) у доповідній записці за період 23.12.1921 р. – 23.01.1922 р. зазначав: «...инструкторов из числа членов общества имеется 6 человек.

Число членов

общества: до 16 лет –

16 человек до 17 лет – 1

человек до 18 лет – 4

человека мужчины – 20

человек женского пола:

до 16 лет – 18 человек до

18 лет – 11 человек

Всего: 70 человек По

социальному составу:

рабочих – 15 чел.

крестьян – 20 чел.

интеллигенции – 3 чел.

Занятия проводятся 3 раза в неделю.

Что касается атлетики, борьбы и бокса, такие упражнения у нас не проводятся, а также спортивные игры... При гимнастическом обществе организована команда лыжников, но за отсутствия лыж бездействует...

...Крошенским гимнастическим обществом «Сокол» было сделано на Крошне Чешской публичное выступление, состоявшееся 22 января 1922 года.

В выступлении участвовало 64 человека, из них 16 мальчиков и 15 девушек, из старших 20 мужчин и 13 женщин... При этом Правление постановило: отсчитывать от чистого сбора 25 % в пользу «голодающих» (147500 рублей).

Главный и большой вопрос является в том, что у нас нет помещения...».

Наскільки в жажливих умовах проводилися заняття, дізнаємося із заяви голови правління Івана Кржижанека, начальника (інструктора) В. Градецького, секретаря товариства Антон Балона.

*«В центральный спортклуб г. Житомира от
Крошенского гимнастического общества «Сокол» 6
февраля 1922 года*

Заявление

Вышеозначенное

общество заявляет Вам о том, что если школа гренадеров Сапроты, находящаяся в селе Крошня, не очистит залу, в котором общество «Сокол» проводит свои занятия, продолжать таковы больше невозможно; так как зал превратили в сарай, всюду полно грязи, нанесенной красноармейцами Сапроты, и также при нашем занятии полно дыму.

До прихода начальника «Сокола», когда подростки собираются на занятия, красноармейцы еще около выбирают виш и бросают на детей: что и после таковых поступков, и из-за нечистоты в зале дорос (дети – авт.) в составе 40 человек перестали ходить на занятия и в данное время на занятия являются только ¼ часть дорос, и то соберемся мы все дорос и старшие, посмотрим на нечистоту и уходим, не занимавшись.

Собственноручные подписи детей, на которых красноармейцами были брошены виш: Душек Я. Голан, Пергл, Кноблах, Сафонов, А. Студеная, Куна, Я. Трукса.

Підписи: *Начальник «Сокола»
Председатель Секретарь*

(Оригінал див. додаток 3).

На початку 1922 року Житомирське товариство «Сокіл» продовжувало організовувати показові виступи, весняні змагання з гімнастики, легкої атлетики, футболу. Спостерігалось зростання майстерності сокільських спортсменів не тільки на Волині та Україні, а й по всій Росії. Мабуть, такі обставини не дуже сподобалися вождям революції. В діяльності спортивних товариств «Сокіл», «Маккабі», «Спорт» та інших вони почали вбачати буржуазно-націоналістичні і шовіністські ознаки.

31 травня 1922 року виходить наказ начальника Центрального управління всеобучу УкрКриму за № 55/у, яким було заборонено не тільки діяльність вищеназваних товариств, а й самі назви, про що свідчить надіслана телеграма Губвсєобучу від 19.06.1922 року у всі повіти Волинської губернії: *«Название спорткружков «Сокол» – отменить»*.

22 червня 1922 року начальник всеобучу Волині В.О. Валицький видає наказ такого змісту: *«Существующее в г. Житомире спортивное общество «Сокол» приказываю расформировать. Запретить членам названного общества пользоваться помещением и спортивными приборами райспортцентра, а также площадкой ИНО (институт народной освіти). Исполнение настоящего приказа обязательно закончить к 23 июня и доложить»*.

В случае сопротивления общества при расформировании довести о таковом в Госполитуправление».

В листі від 23 червня читаємо:

«В общество «Сокол» на Крошине Чешской».

Ввиду полученного нового распоряжения от центра предлагается Вам впредь до разрешения вопроса о самостоятельном существовании общества считаться кружком при Райспортцентре. По уставу не положено для общества никакого начальника, а посему в случае необходимости иметь в своей среде названного тов. Гоушка, то считать его как председателя или инструктора общества.

Если общество не пожелает принять все вышеизложенное, то оно будет закрыто и все дела переданы Всеобучу.

Начальник Всеобуча В. Валицкий

Начальник отделения А. Шевченко.

Я.І. Гоушка, В.І. Карабанов, які були досвідченими керівниками, намагалися всілякими засобами зберегти існування товариства «Сокіл», навіть змінили назву на «Пролетарський Сокіл». В той же час голова правління товариства В. Карабанов надсилає листа В. Валицькому :

«В ответ на отношение Ваше, правление общества «Пролетарский Сокол» сообщает, что приказ начвсєобуча УкрКрыма от 31.05.1922 года № 55/у к обществу не относится, так как

общество «Пролетарский Сокол» есть не кружок при райцентре, а частное общество, существующее под вышеуказанным наименованием с 1918 года и имеющее право на легальное существование на основании приказа Главначвсегобуча от 10.03.1922 года № 6835».

Однак, незважаючи на це, наказом від 29.06.1922 року спортивне товариство «Пролетарський Сокіл» стає спортивною секцією центрального військово-спортивного стрілецького клубу Волинського комуністичного полку особливого призначення. Хоча пізніше в документі від 14 липня 1922 року зазначалося: *«Разъясняю, что самостоятельное существование частных обществ, как культивирующих сокольскую систему, так и всех прочих, допустимо и желательно. Кружкам, культивирующим сокольскую систему, объединяться и присваивать название «Сокол» не разрешается по политическим соображениям.*

Начвсегобуча УкрКрыма Краякин».

Після 22 червня 1922 року на базі товариства «Сокіл» створили спортивний клуб, а Крошенське стало називатися спортивним гуртком. Були закриті відділення Волинського товариства у селі Окілок, колонії Виногради та овруцький «Сокіл».

Однак громада чеської колонії Окілок не припинила спортивної роботи, незважаючи на те, що Губвсегобуч намагався відібрати спортінвентар. Там поступили досить мудро, про що свідчить архівний документ (із відповіді Губернському Всеобучу): *«Спортивное имущество бывшего общества «Сокол» принадлежит колонии Окилок и в настоящее время им пользуется дружина (пожарная) и допризывники под руководством начальника дружины, а потому не может быть изъято из пользования, так как этим будут лишены возможности развиваться физически 50 членов дружины, с которыми ведется занятие. Спортивный инвентарь состоит на учете в Губотделе пожаркома и в описи инвентаря пожарной дружины. Для гимнастики имеется спортивный зал и летняя площадка».*

*Начальник дружины В. Андерс
Секретарь В. Толман.
(Оригінал в додатку 4).*

4–6 серпня 1922 року відбулася І Волинська губернська олімпіада, де колишні соколи були найсильнішими майже у всіх видах програми, а Вадим Снетенчук був одним із кращих легкоатлетів у складі збірної команди України, яка брала участь у І чемпіонаті РРФСР з легкої атлетики. Навіть В. Валицький визнав:

«...На Губолимпиаде резким контрастом выступало общество «Сокол», комплектуемое главным образом из буржуазной и мелкобуржуазной среды. Это общество показало свою сплоченность, полную подготовленность и красоту. Объяснялось это тем, что общество старое и имеет в своём распоряжении средства. Пролетарское спортивное общество из членов КСМ (Коммунистический союз молодежи) и рабочей молодежи, не имея необходимых ресурсов, принужденно оставаться в тени, невольно давая дорогу бывшему обществу».

Події 1922 року, пов'язані з гімнастичними товариствами «Сокол», наочно продемонстрували нездатність діячів всеобучу організовувати і керувати фізкультурно-спортивним рухом, на противагу таким професіоналам, якими були Ярослав Іванович Гоушка, Стефан Франце-Антонович Томан, Віктор Іустинович Карабанов, Микола Іустинович Левицький, Сергій Іванович Іванов та багато інших перших спортивних інструкторів Житомирщини.

Наприкінці 1922 року Я.І. Гоушка, як мудра та освічена людина, зрозумівши всю безглуздість дій радянської влади в галузі спорту (та й не тільки), виїхав на батьківщину в Чехію. Та й працювати із В.О. Валицьким, людиною, як нам видалося, конфліктною і зверхньою було, не можливо. Конфлікти між ним та співробітниками всеобучу ставали буденним явищем, що негативно впливало на стан справ. Так, на 1 Травня було призначено проведення спортивного свята, про що повідомлялося заздалегідь: *«В день 1 Мая все спортивное общество «Сокол» и детское отделение клуба (спортивного – авт.) со знаменами, под руководством инструкторов должны прибыть к 10 часам утра на Первый бульвар, откуда направляться к Малеванской площади на парад».*

Завідуючий спортивним клубом Я.І. Гоушка ігнорує цей захід, даючи таку відповідь: *«Сообщаю, что общество «Пролетарский Сокол» выступит 1 Мая не может ввиду его неподготовленно-*

сти. Принять участие могут только клубные инструктора в количестве четырех человек».

В той же час 30 квітня Я.І. Гоушка організовує змагання з легкої атлетики, запрошуючи В.О. Валицького бути суддею. Однак В.О. Валицький ігнорує запрошення і після проведення першотравневого параду видає директиву, де зокрема оголошує:

«Спортцентры являются началом, руководящим всеми спорторганизациями в подведомственном ему районе, участке. Очевидно не все спортклубы ясно понимают поставленные им задачи и потому не стараются согласовывать ее с интересами государства, выявляют самочинную инициативу там, где этому не должно быть места. Выступления устраивают в будничные дни. Очевидно, завклуб Житомира совершенно не понимает смысл выступлений и всякого рода состязаний и поэтому он организовал состязания 30 апреля, когда все были заняты подготовкой к празднику 1 Мая. Состязания прошли бледно, не вызвали интереса среди масс».

У вересні 1922 року відбулося засідання Олімпійського комітету Волині, який був створений у квітні-травні 1922 року. На цьому засіданні також продовжувалися суперечки між членами Комітету і В.О. Валицьким, про що свідчить зміст постанови:

«Заслушав отношения Губвсеобуча о перевыборах ОК и замечания о работе ОК, Волгуболимпком протестует против всех обвинений, выдвинутых Начвсеобучем (В.О. Валицьким) против ОК и считает, что таковые отношения между ОК и Всеобучем недопустимы и в дальнейшем будет считаться срывом работы ОК».

Такі суперечки, мабуть, набридли Я.І. Гоушці, тому й прийняв рішення про виїзд у Чехію. 20 серпня 1923 року В.О. Валицького звільнили з посади помічника губернського воєнкому по всеобучу. Хоча В.О. Валицький теж був неординарною особистістю. Він народився 28 жовтня 1887 року в Тифлісі (Тбілісі), закінчив Тифліську гімназію, а у 1910 році Тифліське військове училище. В той же час з 1904 року займався гімнастикою і легкою атлетикою в Тифліському гімнастичному товаристві «Сокіл». Військову службу у званні підпоручика проходив у 17-му піхотному Архангелогородському полку, що дислокувався в місті Житомирі. До

речі, командував полком А.І. Денікін – один із організаторів білогвардійської Добровільної армії у 1919 році, головнокомандувач збройними силами, які вели запеклу боротьбу з більшовизмом на Півдні Росії та майже на всій території України аж до квітня 1910 року.

У вересні 1911 року В.О. Валицький навчався на курсах при гімнастично-фехтувальній школі. В наступному році брав участь у змаганнях з гімнастики, на яких неодноразово здобував призи. У серпні 1913 року став срібним призером I Всеросійської олімпіади, яка проходила в місті Києві. Був нагороджений Гергіївським хрестом. У 1916 році закінчив курси з боротьби. Проживав у місті Житомирі по вул. Крошенській, 38 (нині вул. Шелушкова). Після жовтневого перевороту 1917 року працював *«налогопроизводителем стола по сбору налога со зрелищ и звеселений при Житомирской городской управе»*. 1 жовтня 1918 року подає заяву про вступ на вечірні курси бухгалтерів при Комерційному училищі Н.Л. Ремезової.

Із вересня 1920 року призначається інструктором по спорту в I спортклубі *«имени тов. Ленина»*, у лютому 1921 року займає посаду інспектора спорту відділу всеобучу при Волинському губвійськкоматі, з червня 1922 року по 20 серпня 1923 року – помічник губернського комісара по всеобучу. Після розформування всеобучу був відправлений на пенсію. Із 1923 по 1928 роки про діяльність В.О. Валицького нічого не відомо. Лише в спогадах М.І. Левицького знаходимо інформацію: *«21 февраля 1929 года участвовал в звездном лыжном пробеге Житомир – Киев, организованном ОСОАВИАХИМ (тов. Валицкий) и посвященном дню Советской Армии»*.

По-різному склалася життєва доля волинських соколів, але незаперечним є той факт, що більшість із них свої серця віддали спорту, ставши фундаторами фізкультурного руху Житомирщини, з честю пронесли спортивну естафету і передали новим поколінням фізкультурників і спортсменів. Але кращими серед кращих були: Максимілян Фреліх, Ярослав Гоушка, Стефан Томан, Вадим Снетенчук, Віктор Карабанов, Микола Варенцов, Леонід Григор'єв, Микола Левицький, Микола Вакулка, Василь Угнівий, Стефан Іваницький, овручани: Сергій Іванов, Сергій Шмуйло.

Вадим Снетенчук був не тільки чемпіоном, призером і рекордсменом Волині та України з легкої атлетики, а й засновником баскетболу (1924 р.) та тенісу (1928 р.) у місті Житомирі. Не одне десятиліття багатьом фізкультурникам слугує спортивна споруда – стадіон «Спартак». Але ніхто не знає, що саме під керівництвом Вадима Миколайовича Снетенчука та за безпосередньої участі

М. Левицького і Л. Григор'єва у 1923 році на розвалинах колишнього саду «Аркадія» (місце відпочинку житомирської знаті до революції) був збудований перший стадіон міста Житомира. Вадим Снетенчук із 1922 по 1929 роки входив до складу збірної команди України з легкої атлетики, учасник I Всесоюзної спартакіади 1928 року. Вадим Снетенчук був неодноразовим чемпіоном Волині з футболу, першим чемпіоном Житомира з тенісу та організатором і суддею багатьох змагань. Як кращого фізкультурного фахівця на початку 30-х років минулого століття його запрошують на роботу до міста Києва. У 1937 році Вадима Снетенчука заарештовують

**Вадим Миколайович
Снетенчук, 1924 р.**

органи НКВС, на щастя, він залишився живим. Під час окупації міста Києва працював робітником на хлібозаводі. Після закінчення Другої світової війни йому із сім'єю вдалося виїхати до США, де він і помер у 1968 році у місті Лос-Анджелесі, проживши 71 рік.

Значним був внесок у розбудову фізичної культури і спорту в місті Житомирі і Волині Віктора Іустиновича Карабанова. Перший рекордсмен міста Житомира і Волині зі стрибків у довжину і висоту, Віктор Іустинович був напрочуд талановитим організатором в галузі фізичної культури. До 1939 року він єдиний спеціаліст міста Житомира, що мав вищу фізкультурну освіту. У 1923 році при клубі Союзу радторгслужбовців організовується спортивний гурток «Совработник», яким керував В.І. Карабанов. У

1923–1924 роках В.І. Карабанов очолював збірні команди «Волині», які брали участь у республіканських змаганнях, де його за прощували до складу суддівських колегій. У 1925 році команда «Совработника» під керівництвом В.І. Карабанова стала чемпіоном України з комплексних змагань і представляла нашу республіку на все-

**Віктор Іустинович
Карабанов, 1939 р.**

союзній спартакіаді.

Із 1924 по 1930 роки В.І. Карабанов працював інструктором Волинської окружної ради фізкультури. Із 1 січня 1931 по 1932 і з 1934 по 1939 роки викладав фізичне виховання у Житомирському сільськогосподарському інституті, збірні команди якого з різних видів спорту в ті роки успішно виступали на окружних, обласних і всеукраїнських змаганнях. Працюючи в інституті, у 1939 році В.І. Карабанов закінчив тютюновий відділ сільськогосподарського інституту. У червні

1941 року Віктор Іустинович, як весь народ, став на захист своєї Батьківщини. Про його воєнні подвиги нічого не відомо, але з фронтів війни В.І. Карабанов, на превеликий жаль, не повернувся. Можливо, якби він залишився живим, спортивний рух на Житомирщині розвивався значно краще.

Пліч-о-пліч зі В. Снетенчуком і В. Карабановим протягом багатьох років працював один із керівників житомирського «Сокола» Микола Сергійович Варенцов. Він проявив себе не тільки як вмільний фізкультурний організатор (до 1930 року працював інструктором окружної ради фізкультури, був членом навчально-технічного комітету при раді), а й талановитим тренером з легкої атлетики (визнаний одним із кращих тренерів України тих років). Як суддя, брав участь у всесоюзній спартакіаді 1920 року, а його вихованці Вадим Снетенчук та Наталія Варенцова-Амбургер неодноразово ставали чемпіонами і рекордсменами України, входили до складу збірної команди республіки. Цікаві статті на спорти-

вну тематику в газетах «Робітник», «Радянська Волинь», «Юнацька правда» виходили із-під пера М.С. Варенцова. І коли наприкінці 1929 року Микола Сергійович переїхав працювати в Київ, відразу на сторінках газет помітно зменшилася кількість спортивних публікацій.

Микола Сергійович

Варенцов, 1924 р.

Потім М.С. Варенцов працював у Київській міській раді фізкультури, був також секретарем кваліфікаційної комісії з перепідготовки фізкультурних кадрів. В перші дні Другої світової війни М.С. Варенцов загинув.

Як і М.С. Варенцов, загинув у горнилі війни чемпіон України 1924 року в метанні списа Леонід Григор'єв. Протягом багатьох років він був рекордсменом і чемпіоном Волині в метанні молота і списа. В 1928 році працював викладачем фізичної культури у

школі № 20, а у 1929–1930 роках у школі № 23 міста Житомира. Там же організував шкільний спортивний гурток, до якого входили 45 юнаків і 35 дівчат. Серед них майбутні чемпіони і рекордсмени Житомирської області брати Корзуни, Я.Ф. Смульська та інші. Л. Григор'єв був також членом навчально-технічного комітету при Волинській окружній раді фізкультури.

48 років на фізкультурній ниві пропрацював член житомирського товариства «Сокіл» Микола Іустинович Левицький. Ми повинні бути вдячні цій людині тільки за одні спогади,

які він залишив нам у спадок, не кажучи про його досягнення у спорті і

Леонід Григор'єв,

1925 р.

розвитку фізкультурного руху в Житомирі. М.І. Левицький – перший чемпіон міста Житомира (1924 рік) з важкої атлетики і боротьби у легкій ваговій категорії. Він також був чемпіоном Волинської губернії з цих видів спорту. Беручи участь у перших офіційних змаганнях з веслування на першість міста Житомира, які проходили в 1928 році, отримав перший приз «За кращу техніку». У 1937 році у складі збірної команди міста Києва разом із с

**Микола Іустинович
Левицький,
викладач фізвиховання
школи № 36, м. Житомир
(1962 р.)**

туденткою механічного технікуму Міхлер виїздить на всесоюзні змагання з гімнастики до Москви, де займає 8-ме місце. За довгий період своєї практичної діяльності М.І. Левицький працював викладачем фізкультури в школах № 5, 23, 36 міста Житомира, в гірничому і механічному технікумах, сільськогосподарському інституті, інструктором фізкультури у спортивних клубах «Медсанпраця», «Кустарі», «ім. Том-ського», «ім. К. Маркса», інструктором і тренером зі спортивної гімнастики спорттовариства «Динамо», у 1950–1955 роках – заступником голови обласної ради ВДСТ «Тру-

дові резерви». За сумлінну працю у 1964 році М.І. Левицького нагородили значком «Відмінник фізичної культури».

До когорти кращих першопрохідців і організаторів фізкультурного руху області слід віднести голову правління Овруцького гімнастичного товариства «Сокіл» Сергія Івановича Іванова. Сергій Іванович брав безпосередню участь в організації І державного спортивного клубу ім. М. Леніна в місті Овручі, який був утворений 25 березня 1921 року і налічував на той час 127 членів. У клубі активно розвивалися гімнастика, легка атлетика, велоспорт, футбол. В І Волинській олімпіаді овручани посіли друге загаль-

нокомандне місце. Успішним був виступ збірних команд Овруча і в першій Коростенській окружній олімпіаді, яка проходила 15–18 серпня 1924 року. Жіноча і чоловіча команди з гімнастики стали чемпіонами олімпіади. Чемпіонське звання в особистому заліку в метанні диску та штовханні ядра здобув С.І. Іванов. Він також посів третє місце в стрибках у довжину. До 1926 року С.І. Іванов працював інструктором у районній раді фізкультури, вчителем фізкультури у школах міста Овруча.

У 1926 році С.І. Іванов переїздить у місто Коростень. Працюючи на посаді відповідального секретаря Окружної ради фізкультури, він багато зусиль прикладав для створення нових гуртків фізкультури, поліпшення матеріально-спортивної бази, успішно виступав на змаганнях всеукраїнської спартакіади 1927 року у місті Харкові та змаганнях залізничників у місті Одесі.

**Сергій Іванович
Іванов**

бігу на 100 м Юрія Поселяніна та багатьох інших. За сумлінну працю С.І. Іванов нагороджений Орденом Трудового Червоного прапора, багатьма медалями. У 1943 і 1944 роках Міністерство шляхів сполучення СРСР двічі присвоювало Сергію Івановичу Іванову звання «Почесний залізничник СРСР». У 1954 році йому

У 1939 році його призначають директором Коростенської залізничної школи № 37, де він багато уваги приділяє фізичному вихованню школярів, забезпеченню умов для занять фізичною культурою і спортом. Протягом десятиліть вихованці школи займали провідні місця з багатьох видів спорту. Далеко за межами Коростеня і Житомирщини відомі імена вихованців школи олімпійського чемпіона Мехіко з волейболу Володимира Іванова, учасника олімпійських ігор у Токіо Лазаря Народицького, чемпіона СРСР 1940 і 1950 років із стрибків у

висоту Василя Сидорко, чемпіона спартакіади СРСР серед школярів в

присвоєно звання «Заслужений вчитель УРСР», він «Почесний громадянин міста Коростеня».

Значний внесок у розвиток фізичної культури і спорту та со-
кільського руху на півночі Житомир-
щини здійснив Шмуйло Сергій Тро-
химович. У 20-ті роки працював ін-
структором зі спорту Коростенської
окружної ради фізичної культури. З
1921 року входив до складу товари-
ства «Сокіл», був членом клубу «ім.
Подвойського», керував спортивним
гуртком при Словечанському осеред-
ку ЛКСМУ. Помер у 1965 році в чині
генерал-майора.

**Сергій Трохимович
Шмуйло**

На цьому можна було б завершити розповідь про Волинське спортивне товариство «Сокіл». Але випадкова зустріч із Володимиром Йосиповичем Малі, сином одного із перших членів гімнастичного товариства «Сокіл» на Крошні Чеській, спонукала нас до подальших пошуків невідомих сторінок сокільських організацій. Володимир Йосипович не тільки розповів про трагічні сторінки чехів у 1930–1938 роках, а й показав декілька світлин, на яких зображені члени Крошенського товариства «Сокіл» періоду 1918–1919 років (додаток, фото).

Як потім з'ясувалося, сокільські організації під виглядом спортивних гуртків проіснували аж до 1930 року. Такі гуртки на Житомирщині були на Селянщині (керівник В.А. Муха), у чеській колонії Крученець Черняхівського району. Вдалося віднайти світлину 1928–1929 рр., на якій зафіксовано піраміду у виконанні Крученецьких гімнастів, що є підтвердженням існування сокільських гуртків.

Відомо, що на початку 30-х років минулого століття потужно запрацювала сталінська репресивна машина. Не минули її жорна багатьох членів спортивних організацій «Сокіл». На початку 1938 року майже всі перші члени товариства Крошні Чеської бу-

ли заарештовані. Частина з них вислали до далекого Сибіру, в тому числі і сім'ю Йосипа Малі. Були заарештовані В.А. Муха, колишній секретар відділення Волинського товариства «Сокіл» у колонії Виногради В.М. Голпук, організатор та члени крошенського товариства Стефан Томан, Антон Спала, В'ячеслав Кноблах, Йосип Яндура, брати Йосип і В'ячеслав Томани, В'ячеслав Голан. Разом з ними були заарештовані інші крошенські чехи, які взагалі не були членами товариства «Сокіл». Серед них Володимир Пшеничко, Йосип Кноблах, Йосип Покорний, В'ячеслав Фортелко, Володимир та Франц Томани, Ярослав Малі – всього 79 чехів та Р. Шульц, німець за національністю. Арешти розпочалися з березня 1938 року. 5 березня був заарештований С.А. Томан, а 7 березня співробітники НКВС провели обшук у його помешканні та конфіскували велосипед, дубовий буфет і чоловічі черевики.

Піраміда у виконанні гімнастів Крученецької чеської колонії, 1928–1929 рр. (з особистого архіву М. Пертл)

80 днів Стефан Томан мужньо і стійко переносив катування «заплечных дел мастеров», сталінських катівників. І тільки на

81-й день, не витримавши нелюдського напруження, він почав давати «правдиві показання».

«В повстанческую организацию я был привлечен в 1927 году Водседадеком Антоном, приехал в 1926 году и работал учителем (в Крошине Чешской), член Компартии Чехословакии, в 1930 году арестован».

На другому допиті С. Томан «зізнається»: *«Эдуард Маня, Франц Белик организовали под видом спортивной организации «Сокол» контрреволюционную националистическую организацию. Я, Томан Степан, был привлечен Беликом в организацию. Маней и Белик в 1920 году эмигрировали в Чехословакию, а организацию «Сокол» возложили на меня, которой я руководил до 1926 года».*

Згадаймо, гімнастичне товариство «Сокіл» на Крошні Чеській було створено самим С. Томаном разом з Йосипом Бубеном у серпні 1917 року.

«...Повстанческой организацией на Волыни руко водило «Чешское дружество». («Дружество» – сільгосптовариство, що займалося до 1928 року реалізацією сільгоспмашин на території СРСР, виготовлених у Чехії), в состав организации входили повстанческие группы «отбочки». Я получил задание от Водседадека:

- организовать чешский национальный драмкружок;*
- организовать кружок чешской молодежи под видом спортивного кружка. Я лично взял инициативу взорвать Богунский мост, разрушить железнодорожное полотно из Житомира в Новоград-Волынский, а также Киев». Ще більш абсурдним є обвинувачувальний вирок, текст якого наводимо повністю: «Выпуска из тройки при Житомирском облуправлении НКВД от 22 сентября 1938 года.*

Томан Степан Антонович 1895 года рождения (1894 – авт.), уроженец и житель с. Крошны Чешкой исключен из ВКП(б) как бывший политбандит. При аресте работал на фабрике «Профинтер». Обвиняется в том, что с 1919 года является участником чешской националистической организации «Сокол», а в последствии был привлечен к фашистско-военноповстанческой

деятельности бывшим офицером чешской армии Мелесиком (вперише названо це прізвище – авт.).

В 1930 году в момент ареста руководителей фашистской организации, резидентов чешских разведывательных органов Штрэмбаха и Водседалека возглавил руководство организацией. Обработал и вовлек в состав фашистской военноповстанческой организации 16 человек – чехов. До 1937 года через участника руководства «Дружество» Яндура поддерживал связь с чешским консулом в Киеве и его секретарем Хосусом, от которого получал указания по развертыванию повстанческой организации. В годы гражданской войны принимал активное участие в политбанде (?! – авт.) Петлюры, где занимал должность командира сотни.

«Решение тройки УНКВС» по Житомирской области по протоколу № 5 от 22 сентября 1938 г. о расстреле Томана Стефана Антоновича приведено в исполнение 28 сентября 1938 г.».

За такими ж нісенітними звинуваченнями, як учасників «повстанческой контрреволюционной организации, которая ставила своей целью вооруженное свержение советской власти и установление диктатуры фашизма», разом із С. Томаном в той же день розстріляли ще 78 чехів і німця Р. Шульца. Всі вони були реабілітовані у 1958 році (по смертно).

Слід згадати, що С. Томан з 1921 по 1927 роки очолював сільську раду села Крошня Чесьська, а в 1930–1933 роках працював головою чеського колгоспу «Праці честь», який був утворений чехами ще задовго до суцільної колективізації в колишньому СРСР. Протягом багатьох років колгосп передував у Житомирській окрузі. В колгоспі на високому рівні проводилася фізкультурно-масова робота. Збірна легкоатлетична команда виграла не тільки окружні змагання, в 1933 році зайняла високе п'яте місце в першості Київської області (Житомирська округа входила до її складу). Рекордсменкою округу в стрибках у висоту була Альбрехт (можливо Анна – авт.). Успішно також виступали в змаганнях колгоспні футболісти та гімнасти.

Наша розповідь про гімнастичні товариства «Сокіл» не буде повною, якщо не згадаємо про історію заснування на Волині Здолбунівського і Рівненського товариств. 10 січня 1908 року на ім'я Волинського губернатора *“поступило прошение об откры-*

тии гимнастического общества «Сокол», яке підписали жителі Здолбунова Данілевський В.Ф., Вилотяль І.Й., Гроуда В.В., Стрейц П.Й., Томашек І.І., Бенеш І.І., Брікечко Ф.І., Візек О.Ф., Долента О.О.

Але засновники не виконали необхідних вимог відповідно до інструкції про товариства «... отсутствие подписи и законной правоспособности учредителей не засвидетельствованы нотариальным порядком, проект Устава не заверенный подписями учредителей и не оплочен гербовым сбором по числу листов, а также не предоставлено 6 рублей денег, необходимых на пропечатание сведений о регистрации общества», і циркуляром від 27 лютого 1908 року в проханні про відкриття товариства губернатором було відмовлено.

Викладачі Рівненського реального училища та громади м. Рівного К. Етьєн, А. Гук, В. Редліх, Н. Прохоров, Ф. Меліжов, В. Баранов, Є. Канторовський, С. Синьогуб, І. Мустаров і Є. Станкевич 8 листопада 1911 року надіслали губернатору лист-прохання про відкриття в місті Рівне гімнастичного товариства «Сокіл». Після тривалого листування 8 лютого 1912 року було отримано від губернатора Волині такий дозвіл. Але товариство так і не запрацювало і 19 березня 1914 року «как фактически не существующее было закрыто».

Список перших членів Волинського гімнастичного товариства «Сокіл» на 01.01.1911 року

1. Чехлатов І.О. – голова
2. Прокопович А.А. – заступник
3. Теодорович Д.Є. – секретар
4. Фреліх М.В. – начальник (викладач)
5. Боккар М.К. – казначей
6. Лазицький М.Ф. – лікар
7. Єсакова К.Є. – член правління
8. Альбрехт І.Й. – член правління
9. Каділін П.І. – член правління

10. Махачек Й.І. – член правління
11. Ястремський В.Ю. – член правління
12. Бубен І.Й. – кандидат у члени правління
13. Горак В.А. – кандидат у члени правління
14. Клоцек Ф.В. – член правління
15. Томкович М.К. – член ревізійної комісії
16. Яншинов В.І. – член ревізійної комісії
17. Богданович М. – член товариства
18. Бубен В.Й. – член товариства
19. Вітковський В.К. – член товариства
20. Ваневсек Й.Й. – член товариства
21. Гавриленко Н.Н. – член товариства
22. Греггер – член товариства
23. Ігумнов П.О. – член товариства
24. Кудрицький М.П. – член товариства
25. Копецький В.И. – член товариства
26. Клейнч Я.М. – член товариства
27. Кузнецова А.С. – член товариства
28. Котлив – член товариства
29. Левицька – член товариства
30. Маркуб – член товариства
31. Міллер П.В. – член товариства
32. Овсянникова-Заверткіна Н.В. – член товариства
33. Павша Й.М. – член товариства
34. Полякова А.М. – член товариства
35. Потапова В.І. – член товариства
36. Сладек М.М. – член товариства
37. Терпіловський П.О. – член товариства
38. Туницький О.О. – член товариства
39. Шилгавий Й.Ф. – член товариства
40. Янса Б.Т. – член товариства
41. Альбрехт Й.И. – член товариства
42. Редек – член товариства

Відвідувачі: Гуменюк А.Д., Костянеч, Паповшек, Рішансна,
Шульц.

**Список Житомирського
гімнастичного товариства
«Сокіл» (1917–1922 рр.)**

1. Вакулка Микола Архипович – голова правління
2. Гоушка Ярослав Іванович – начальник (викладач)
3. Варенцов Микола Сергійович – секретар
4. Дорн Георгій Едмундович – секретар
5. Левитська Людмила Костянтинівна – секретар
6. Іваницький Стефан Владиславович – секретар (учасник
I Всеросійської олімпіади 1913 року)
7. Карабанов Віктор Іустинович – голова правління
8. Левицький Микола Іустинович – інструктор
9. Пацевич Євген Олександрович – інструктор
10. Крижанівський Леонід Іванович – інструктор
11. Зенов Михайло Федорович – інструктор
12. Полів'яненко Іван Олександрович – інструктор
13. Блонський Ярослав – член товариства
14. Бутусова Єлизавета Михайлівна – член товариства
15. Валіцький Володимир Олександрович – член товариства
(срібний призер першої Всеросійської олімпіади 1913 року)
16. Варенцов Віктор Сергійович – член товариства
17. Воротинський Борис Л. – член товариства
18. Горєлов Леонід Федорович – член товариства
19. Грибовський Дмитро М. – член товариства
20. Григор'єв Леонід А. – член товариства
21. Давидов Вадим – член товариства
22. Демидов Федір – член товариства
23. Діческуль Ольга – член товариства
24. Дядюша Ірина – член товариства
25. Єгоров Олександр Опанасович – член товариства
26. Єфімов М. – член товариства
27. Жолнеркевич Володимир – член товариства
28. Зеркалов Л.Д. – член товариства
29. Зімніцький В.Л. – член товариства
30. Кенге Георгій Адольфович – член товариства
31. Кенге Лев – член товариства

32. Кенге Мері – член товариства
33. Кігель Ієф – член товариства
34. Кренц Іоганна – член товариства
35. Кузьмін–Караваєв М.К. – член товариства
36. Лекехмаєр – член товариства
37. Леонтьєва Зінаїда – член товариства
38. Лисянський – член товариства
39. Лучинський Анатолій – член товариства
40. Людвинський Опанас Іванович – член товариства
41. Манько Микола Кузьмич – член товариства
42. Мейєр Глафіра – член товариства
43. Міштофт З. – член товариства
44. Мітягіна – член товариства
45. Омецинський М.П. – член товариства
46. Павловський Дмитро Максимович – член товариства
48. Петровський Георгій Олександрович – член товариства
49. Петровський Борис Олександрович – член товариства
50. Поліщук Тимофій – член товариства
51. Пухальський Володимир – член товариства
52. Раєвський Федір Андрійович – член товариства
53. Рєпкін Костянтин – член товариства
54. Розит Ян – член товариства
55. Смоліна Наталія – член товариства
56. Снетенчук Вадим Миколайович – член товариства
57. Сицинська Валентина – член товариства
58. Тарасевич Борис Георгійович – член товариства
59. Тржепель Володимир Йосипович – член товариства
60. Угнівий Василь Левкійович – член товариства
61. Фадєєв Євген Леонідович – член товариства
62. Файн Мордко Абрамович – член товариства
63. Фельдман Ш.Ш. – член товариства
64. Хведак Петро – член товариства
65. Чернишенко Олександр – член товариства
66. Чубов Ф.С. – член товариства
67. Шипов Г.К. – член товариства
68. Шелеметєв О.М. – член товариства

**Список членів
гімнастичного товариства «Сокіл»
села Крошня Чеська (1917–1922 рр.)**

1. Бубен Йосип Іванович – перший голова правління.
2. Томан Стефан Франце-Антонович – перший начальник (ін-структор)
3. Кржижанек Іван – голова правління із 1921 року
4. Градецький В.К. – інструктор із 1921 року
5. Балон Антон Олександрович – секретар
6. Бездетко Дмитро Іванович – член товариства
7. Влодак Антон Йосипович – член товариства
8. Голан В'ячеслав В'ячеславович - член товариства
9. Душек Георгій Йосипович – член товариства
10. Капецька Марія Йосипівна – член товариства
11. Капшук Анна Іванівна – член товариства
12. Капшук Антон Іванович – член товариства
13. Карабанов Максим Григорович – член товариства
14. Кноблах Анна Йосипівна – член товариства
15. Кноблах В'ячеслав Йосипович – член товариства
16. Коларжик Йосип Кирилович – член товариства
17. Куна Марія – член товариства
18. Малі Йосип Федорович – член товариства
19. Сафонов М. – член товариства
20. Пергл – член товариства
21. Соучек Емілія Петрівна – член товариства
22. Спала Антон Йосипович – член товариства
23. Студеная Анна Йосипівна – член товариства
24. Студений В'ячеслав Йосипович – член товариства
25. Тиха Євгенія Олександрівна – член товариства
26. Тиха Єлизавета Олександрівна – член товариства
27. Тихий Іван Іванович – член товариства
28. Томан В'ячеслав Йосипович – член товариства
29. Томан Йосип Йосипович – член товариства
30. Тишкевич Григорій Олександрович – член товариства
31. Трукса В'ячеслав В'ячеславович – член товариства
32. Трукса Марія В'ячеславівна – член товариства

33. Шипель Антон Матвійович – член товариства
34. Шипель Іван Іванович – член товариства
35. Яндура Йосип Миколайович – член товариства

Примітка. Списки повністю не встановлені.

**Список чехів,
жителів Крошні, розстріляних
28 вересня 1938 року**

Блоцький Володимир Леонтійович
Борувка Антон Йосипович
Бочанський Йосип Федорович Буреш
Франц Францович Вангровський
Вільгельм Серафімович Власюк
В'ячеслав Олександрович Гепфель
Йосип Володимирович Гепфель
Микола Миколайович Гжеблік
Олександр Йосипович Голан
В'ячеслав В'ячеславович Голан
Йосип В'ячеславович Горак
Олександр Якович
Дефлер Володимир
Володимирович Длоуга Франц
Йосипович Достал Антон Іванович
Заржецький Йосип Францович
Земан Йосип Йосипович Зигмунд
Йосип Олександрович Кациян
Антон Федорович Кноблах
В'ячеслав Йосипович Кольман
Антон Карлович Копецький Йосип
Йосипович Копецький Йосип
Йосипович Кржеванек Йосип
Емануїлович Кртил Іван
В'ячеславович Кртил Йосип
В'ячеславович

Кучера Володимир Францевич
Кучера Ярослав Францевич
Ледвинка Володимир Вацлавович
Ледвинка Йосип Володимирович
Лулак Емануїл В'ячеславович
Лулак Йосип Омелянович
(Емануїлович) Мал Ярослав Йосипович
Мол В'ячеслав В'ячеславович Навотний
Франц Францович Новак Антон
В'ячеславович Новак Володимир
Йосипович Новак Йосип Йосипович
Пертл В'ячеслав Йосипович

Пиларж Володимир Прокопович
Пишель В'ячеслав В'ячеславович
Покорний В'ячеслав Володимирович
Покорний Йосип Павлович
Покорний Павло Йосипович
Прохасько Йосип В'ячеславович
Прохасько Йосип Йосипович
Прохасько Ярослав Олександрович
Пшеничка Володимир Францевич
Райма В'ячеслав Йосипович Рейц
Генріх Готлібович Сержинек
Микола В'ячеславович
Скержик В'ячеслав (Милослав) Янович
Скержик Ян Янович Спала Антон
Йосипович Тейке Йосип Йосипович
Тихий Йосип Йосипович

Тихий Ярослав Олександрович
Томан Володимир Йосипович
Томан Стефан Франце-Антонович
Томан Франц Йосипович Фішер
Антон Іванович Фішер В'ячеслав
Іванович
Фортелко В'ячеслав В'ячеславович

Фортелко Володимир
Олексійович Фронек Франц
Йосипович Хітер Франц
Антонович Чорний В'ячеслав
Йосипович Чорний Іван Іванович
Шипель В'ячеслав Матвійович
Шнидель Йосип Вікентійович
Шульц В'ячеслав Августович
Шульц Роберт (Райнгольд,) Альбертович (німець)
Щасний Франц Іванович Щеп В'ячеслав
Олексійович Щеп Йосип Йосипович Щеп
Олексій Олексійович Ягода Йосип Йосипович
Яндура Йосип Миколайович

Ясанський Володимир Йосипович

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

Житомирський обласний краєзнавчий музей

КП – 36963 – Комплекс матеріалів гімнастичного товариства «Сокіл».

Державний архів Житомирської області (ДАЖО)

Ф 73, оп. (опис) 2, спр. (справа) 194 арк. 7–8, спр. 415, 436, 450, 453.

Ф 329, оп. 1, спр. 3

Р 1487, оп. 1, спр. 19.

Р 1487, оп. 1 дод., спр. 1031, арк. 24, 42, 73, 86, 162, 184, 207, 361.

Р 1487, оп. 1 дод., спр. 1029.

Р 1487, оп. 1 дод., спр. 1030, 1031.

Р 1487, оп. 1 дод., спр. 1042, арк. 70, 125.

Р 1487, оп. 1 дод., спр. 1053, арк. 6, 7, 25, 30, 31, 71, 72, 79, 84–86, 105, 152, 160, 182, 183, 184, 187, 199, 235, 238, 239, 240, 241, 272, 280, 306, 357, 388.

Р 1487, оп. 1 дод., спр. 1032.

Р 1487, оп. 1 дод., спр. 1014, 1065, 1066.

Р 1487, оп. 1 дод., спр. 1010, арк. 27, 38.

Р 1487, оп. 1 дод., спр. 1018.

Р 1673, оп. 1 дод., спр. 16, арк. 62, 26.

Р 1673, оп. 1, спр. 319.

Р 1673, оп. 1, спр. 322, арк. 155.

Р 1673, оп. 1, спр. 323.

Р 1673 оп. 1 дод., спр. 20, арк. 68, 86–101, 108.

Р 1673, оп. 1, спр. 338.

Р 5013, оп. 2, спр. 2918.

Памятная книжка Волынской губернии на 1912–1915 гг.

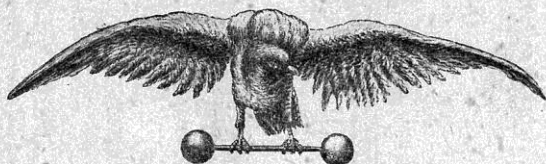
Газета «Жизнь Волыни»: 27 січня 1911 р.

1 липня 1911 р.

29 листопада 1913 р.
28 січня 1914 р.
9 лютого 1914 р.
12 березня 1914 р.
19 березня 1914 р.
4 квітня 1914 р.
10 квітня 1914 р.
25 вересня 1916 р.

Газета «Наша Волинь»: 1 червня 1911 р.
23 червня 1911 р.
23 березня 1913 р.
21 грудня 1913 р.
2 квітня 1914 р.
5 квітня 1914 р.
10 квітня 1914 р.
21 квітня 1914 р.
26 квітня 1914 р.
11 травня 1914 р.
17 травня 1914 р.

Газета «Волинь» 29 січня 1912 р.
20 лютого 1912 р.
9 березня 1912 р.
26 квітня 1912 р.

ГИМНАСТИЧЕСКОЕ
□□□ ОБЩЕСТВО □□□

„СОКОЛЪ“

□ ВЪ С.-ПЕТЕРБУРГЪ □

≡ ВЪ 1908 ГОДУ.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ

Типо-Литографія „Герольдъ“, 7 рота, 26

1909

Імёны Пяравы.

Прядзень. Тэхназав. Ів. Ош. : ✓
 Мабар. Ів. ~~Ош~~ Прокопавіч Андр-Андр
 Корнавец да Тыхаза - Гуманіст
 Сяргеев Меадзюльскі -
 Ішма. Фрэнц
 Іраі. Лазіцкі Іштэр
 Ішма. Сякова
 Рагнінскі
 Іскірэшскі ✓ Кузнецов
 Анобрыт
 Махавец
 Конскаў ✓ Прыдзёржанскі
 Кондэв. Іоран
 Бубен
 Кілацкі
 Ішмавев. Маміновіч
 Кон. Імліновіч
 Ішмаў ✓ (Геткаў)

✓ Анобрыхт Иааг. Лоуер. ✓

~~Анобрыхт Лоу. Уан. ван Лоу.~~

Буден Иааг. Ибанови. ✓

? Богданови. м. ?

дебокскар. Мик. Картол.

Берманова - вобана

Буден Иван Лоу.

— ~~Иванович (нечитат)~~

Витковичи Виктор Рауни.

✓ Маевски Лоу. Лоу.

10) Торах

Сапаричи Мик. Мик.

✓ Грегори

— ~~Димитров~~

Слакова Екаг. Ева.

11) Урумов Петр Алексеев.

Кудринский Мих. Петр.

Кудринский Франц Мик.

Кудринский Пав. Ив.

— Кудринский Куд.

20/ ~~Кензукин?~~

= ~~Космогоров~~

Клейн И. Мартин

Копукин Влад. Ив.

✓ Кузнецова

Коммеля

- Лазукин (малоизвест.)

Левина Я. Яковлева

Маркут. Яковл. Антонов

? Миллер Нов. Викт.

30) Матакин Гов. Иван.

Обем. Заверкина Над. Уор.

Павла Уор. Ив.

~~Порфирова~~

Полкова Андронимович

35) Прокопович Андроним. Андр.

✓ Романов-Яковлев Ив. ?

✓ Сидорова Ив. Матв.

Медведева Ив. Св.

Мерфиновская Нов. Викт.

4) Монаховъ Мелет. Казков.
Мунинъ Алехан. - бу
Френкль Макс. Кр.
Угрюмовъ Ал-др. Мух.

— Терноватъ Овд. Серг.

45) Терновъ

Терновъ

Умуратовъ Я. Прам.

Исмаиловъ

Семеничевъ

50) Иса

~~Регос~~

Шурыгъ

Регос

Регос

Регос

Коричневъ

Ахобрефъ

Угрюмовъ

Нанобуевъ

Регос

50.

х х х х

х

х

х

х

х

А/757
 1939 г.
 Милостивый Государь, *сделка и*
 Г-н Директор! *руки в рузе*
 1/VI 39 г.

Покорнейше благодарю за Ваше письмо.

На предложенные Вами вопросы кратко
 есть ответить следующее:

1.) Рину я бы желал покинуть влиятельное
 здание здешних немецких условий жизни:
 а) гимназия, который дурно влияет на
 здоровье моей жены, и б) крайний брак,
 дурного расположения ко мне, как чуж-
 скому союзу, немецкой части местного
 общества, но главным образом немецких
 здешних зрителей гимнастики, которые
 видят во мне опасного конкурента по
 своей специальности, не стесняются во
 выборе средств, чтобы свести к нулю
 мое ^{здесь} существование. Поэтому

Я поцурого здѣсь 60 руб. въ мѣсяцъ.
1. недѣльной урокъ. Въ этомъ учеб. за-
вѣской, и 6 нед. ур. въ ширской, ^{Томъ}
женской гимназіи, и несколько мѣ-
уроковъ фектованій. Размѣръ воз-
рженія, которое я бы желалъ поцур-
въ Житомиръ я опредѣлить не могу
осматриваюсь только покорнѣйше по-
силь, чтобы въ сущемъ принятіи мнѣ
въ Житомирѣ, предоставленно было
если окажется возможнымъ, какое коли-
уроковъ, которое обезпечивало бы мнѣ
приблизительно такой же заработокъ
какой здѣсь мнѣ.

На счетъ упомянутого въ Запискѣ
мнѣ проекта назначеній одного изъ
гимназій для обѣихъ ширскихъ гим-
зій, не могу пока, не зная точно коли-
ства параллельныхъ классовъ Жит-
1-ой и 2-ой гимназій, ничего опредѣлить

сообщить. Отличил только, что при на-
значении постановки гимнастики желал,
таким образом, чтобы не менее двух уроков
и это могу в случае надобности давать
таким образом 40 уроков в неделю,
(включая и вечерние уроки).

Затем с целью нужным сообщить
вспомнить и данное о себе: Я родился в
семейной (2 дити); родился в 1879 г.
1885 г. начал посещать школу, 1893 окончил
городское и 1897 г. петербургское кон-
мерско-промышленное училище в г. Третье.
Там же я получил в обществе "Сокол"
теоретическую и практическую подго-
товку в преподавании всякой разово ра-
циональной гимнастики, и в 1903 г.
окончил с отличным успехом спе-
циальные курсы для подготовки учит. гимн.,
успешно окончив при "Союзе Емско-Славян-
ских Соколов" в Третье, в доказательство
чего выдан мне правление "Союза Е.-
С. Соколов" аттестат на звание учит.
гимнастики. В 1904 г. я был назна-
чен преподавателем гимнастики в Варшав-
ских 2^ю и 3^ю гимназиях, где и удосто-

...ст. В. Т. Глазова. Пр.
на принае... (покойного...
...тора Николаевской...
Мне папка а пере... в Ригу.
В случае, если окажется возможным
перевести меня в Хитомир (или в
или в 2-ю мурск. мит.), покорнейше
не откажите пожалуйста уведомить
меня об отходе в возможно скором
времени. Могу и сам лично явиться
(если нужно) чтобы представить,
дать на месте требуемое объяснение
касающееся организации дома воев
и в частности или в 1-ой, или в 2-ой
этаж.

Прося покорно извинений за сфуми
и грамматические ошибки прошу
в извинении.

С глубочайшим почетом,

М. Зверев

Рига, Мельникова № 6.

Лист-прохання для проведення лекції товариством «Сокол»

18

В установлені
провадженні на Митт
9/12

Директору 1го Митта і Пред-

седателю Волинського Миттаского
кого Общества "Сокол".

Отставного Подполковника
Прокура Константина Лосевича.

Содержание:

Меняя сегоднем устрою лекцію, въ
помещі Волинскаго Миттаского
Общества "Сокол", для публики плат-
ную, а для учеников митта бес-
платную, на тему: "О вліянні
мимических движений на организм
и рассмотрение некоторых ви-
дов этих движений: миттасика,
величественная тогда, танцы". На ос-
нованіи § 3 Уст. Вои. Митт: Общ. "Сокол", про-
шу, Ваше Превосходительство, рас-
порядитесь на устройство въ ближай-
шее время, выходя за сего сав-
дженіем.

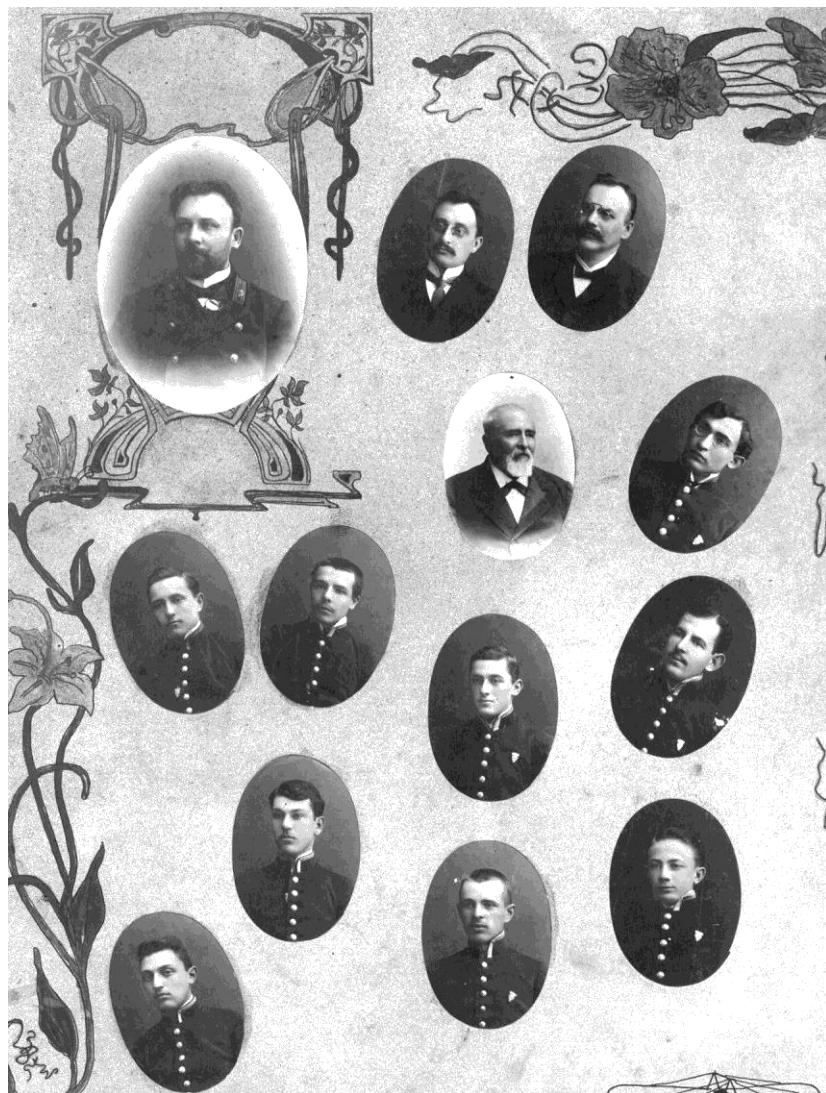

4 декабря 1918 года
г. Митта
Подпись: Л. Л.

Лосевич

Викладачі та учні ІІ Житомирської гімназії, 1911 р.

[illegible]

См. на

Печать
Общество

вление Союза Русского Соколь-
стий немедленно, после со-

ВСЕРОССИЙСКАЯ ВЫСТАВКА 1913 г. въ КИЕВѢ.

Отвѣтный листъ анкеты по секціямъ физическаго воспитанія и спорта.

Анкета обращенная путемъ публикаціи и разсылки въ гимнастическія и спортивныя общества, соотвѣтствующія учрежденія, имѣющія цѣлью распространеніе идей физическаго развитія, воспитанія и спорта.

1. Наименованіе общества, учрежденіе или организац.

Валынское Гимнастическое Общество
„Сохоль“ въ г. Житомирѣ

Когда основано общество, учрежденіе или организація.

17 октября 1910 года

Число членовъ: учредителей, почетныхъ, *2* дѣйствительныхъ сорев-
нователей, *48* гостей *45*

Въ возрастѣ отъ лѣтъ до лѣтъ: человекъ, отъ лѣтъ до лѣтъ человекъ

Мужскаго пола человекъ, женскаго человекъ; по служебному и общественному положенію дѣлятся:

Съ низшимъ образованіемъ чел., съ среднимъ чел., съ высшимъ чел.

2. Характеръ физическаго развитія, преслѣдуемый обществомъ, учрежденіемъ, организаціей: *Гимнастика и фехтованіе*

Какими видами занимается и какимъ отдаетъ предпочтеніе: атлетика, борьба, бобслей, боксъ, буеръ, велосипедъ, верховая ѣзда, гребный спортъ, гимнастика, конькобѣжный спортъ, лыжный спортъ, легк. атлетика, лаунъ-теннисъ, плаваніе, парусной спортъ, фехтованіе,

футболъ, хоккей

Существуетъ ли при обществѣ какія либо учрежденія и какія (курсы, отдѣленія и т. д.) существуютъ одно въ Кладовомъ

и въ Зробицкомъ, Острожского уездѣ

Если есть курсы, то ихъ программа; число слушателей — система преподаванія (сокольская, шведская, смѣшанная, эклектическая)

нѣтъ

3. Гимнастическія залы: въ вышину 6 1/2 арш., въ длину 25 арш., въ ширину 10 1/2 арш.; для легко-атлетическихъ игръ площадки размѣры:

Количество снарядовъ 8 штукъ

Особенности устройства

Средства, на которыя существуетъ об-во, учрежденіе, организація опредѣляются

членскими взносами, концертами и вечерами въ пользу общества

4). Есть ли медицинск. осмотръ и его видъ: есть докторъ, который осматриваетъ всѣхъ передъ занятіями

Если въ программу дѣятельности об-ва, учрежденія, организаціи входятъ антропометрическія измѣренія, то ихъ общія картограммы: (отвѣтъ)

L
Измѣренія выдающихся членовъ об-ва, учрежденія, организаціи

L
Члены: об-ва, организаціи, учрежденія выступали ли на олимпійскихъ состязаніяхъ: — чел., на др. національныхъ состязаніяхъ — чел., на платныхъ представленіяхъ 10 чел.

5). Члены об-ва, уч-ий, орг-й настоящие или бывшие, перешедшие в ряды профессионалов: по борьбе — чел., по тяжел. атлетикѣ — чел., по гимнастикѣ — чел. и т. д.

6). Устроено: 1 вечеровъ, 7 ^{в прен} прогулокъ, 2 лекцій, по вопросамъ о всеохватномъ слетѣ в Краю съ демонстраціями картинъ слета

7). Свѣдѣнія о специальныхъ преподавателяхъ: I. платные ли?

Одинъ преподаватель безплатно

возрастъ 34 летъ ; мужского пола 1 чел., женского пола —

чел., специальная подготовка

в школе для подготовки критическимъ мышленіемъ — Студентъ Вешский Александръ обучаетъ в Вешскомъ Греческомъ училищѣ ; положеніе — учитель гимнастики казенныхъ гимназий

образовательный цензъ: съ низшимъ образованіемъ — чел.; съ среднимъ

чел.; съ высшимъ —

чел.

8). Статистика несчастныхъ случаевъ: характеръ

не было

при занятіи гимнастикой — , борьбой — , легкой атлетикой боксомъ — гребнымъ спортомъ — и др. видами спорта — и т. д. —

Принимаемая мѣра къ предупрежденію ихъ

Z

9). Имѣть ли об-во, организація, учрежденіе форму?

минимум / сего году

отличительные цвѣта

; значекъ *есть*

10). Приблизительная сумма среднего годового расхода

250

Установлены ли переходящіе призы, какіе и за что

Z

Библіотека числомъ въ

18

книгъ

Указаніе на бывшее об-во въ этомъ городѣ и причины прекращенія его дѣятельности?

[Signature]

11). Желательно приложеніе уставовъ и печатныхъ трудовъ обществъ и др. (отчетовъ и отдѣльныхъ его членовъ; приборы и модели аппаратовъ, изобрѣтенные или усовершенствованные отдѣльными лицами; членами общества, или всѣмъ обществомъ сообща. Если об-ва пользуются обычными аппаратами и если въ нихъ произведены измѣненія, то какія и какое вліяніе оказали они на упражняющихся (описаніе модели). Фотографіи уроковъ, и группы состава общества.

12). Отношеніе къ обществу и идеямъ его учебного начальства; мѣстной администраціи и различныхъ слоевъ окружающаго общества и прессы.

*Со стороны учебнаго начальства
отношеніе отличное, со стороны
администраціи притѣсненій
нѣтъ никакихъ, со стороны обще-
ства - индифферентное*

Отвѣты даются слѣдующимъ образомъ: записывая свободныя мѣста въ текстѣ и вставляя для пунктовъ, не вошедшихъ въ анкету дополнительные листки

Обратной присылкѣ подлежать лишь одинъ экземпляръ не позже 5-го марта 1918 года

37

М. В. Д.

ВОЛЫНСКОЕ
ГУБЕРНСКОЕ
ПО ДѢЛАМЪ ОБЪ ОБЩЕСТВАХЪ
ПРИСУТСТВІЯ.

Въ Правленіе Волинскаго Гимнастиче-
скаго Общества "Соколы."

24 Февраля 1912 года.

№ 150

г. Житомиръ.

Г. Начальникомъ губерніи разрѣшено
открытіе въ с. Квасиловѣ, Ровенскаго уѣз-
да, отдѣленія общества "Соколы", согла-
сно прошенію Правленія Общества отъ 11
сего Февраля. Сообщая о семъ Правленію
Общества, Канцелярія Губернскаго по дѣ-
ламъ объ Обществахъ Присутствія проситъ
озаботиться представленіемъ гербоваго
сбора въ размѣрѣ 1р. 50к. на оплату оз-
наченнаго прошенія и отвѣта на него.-

Завѣдывающій

Дѣлопроизводствомъ

В. Мещеряков

І СЛѢТЪ
СОЮЗА СЛАВЯНСКАГО
СОКОЛЬСТВА
СОЕДИНЕННЫЙ
СЪ VI СЛѢТОМЪ ЧЕШСКОЙ
СОКОЛЬСКОЙ ОБЩИНЫ
ВЪ ПРАГѢ
ИМѢЕТЪ БЫТЬ
ОТЪ 28 ІЮНЯ Н. СТ.
И ДО 1 ІЮЛЯ Н. СТ. ВКЛЮЧ.
1912 ГОДА

1862

1912

ПОРЯДОКЪ.

А) ТОРЖЕСТВА ПЕРЕДЪ СЛЕТОМЪ.

Въ субботу 25 мая н. ст. 1912 г.

Торжественный вечеръ открытія ихъ въ Общественномъ домѣ города Праги.

Въ воскресенье 26 мая н. ст. 1912 г.

Публичное упражненіе **учениковъ Сокольскихъ Обществъ** г. Праги и ея окрестностей.

Въ воскресенье 2 іюня н. ст. 1912 г.

Публичное упражненіе **ученицъ Сокольскихъ Обществъ** г. Праги и ея окрестностей.

Въ воскресенье 9 іюня н. ст. 1912 г.

Упражненія **учащихся средне-учебныхъ заведеній** г. Праги и ея окрестностей.

Въ воскресенье 16 іюня н. ст. 1912 г.

Игры **дѣтей школьнаго** возраста, устраиваемыя „Обществомъ поощренія игръ“. Выступленіе общества „Газеная“.

Въ субботу 22 іюня н. ст. 1912 г.

Бесѣда сокольскихъ подростковъ (вечеромъ).

Въ воскресенье 23 іюня н. ст. 1912 г.

1. Упражненія **сокольскихъ подростковъ** изъ г. Праги и ея окрестностей.
2. Выступленіе „**Чешскаго Центрального Общества велосипедистовъ** кор. Чешскаго“.
3. **Античная сцена:** „въ Аѳинахъ послѣ Мараѳонской битвы“.

ВСѢ УПРАЖНЕНІЯ НАЧИНАЮТСЯ ВЪ 4 ЧАСА ПОПОЛУДНИ

≈ И ИСПОЛНЯЮТСЯ НА УПРАЖНЯЛИЩѢ НА ЛѢТНѢ. ≈

Б) СЛЕТОВЫЯ ТОРЖЕСТВА.

Въ четвергъ 27 іюня н. ст. 1912 г.

Встрѣча гостей и дружескій вечеръ.

Въ пятницу 28 іюня н. ст. 1912 г.

Пріѣздъ гостей и встрѣча ихъ.

Въ 8 час. утра: Состязанія одиночекъ на первенство Союза Славянскаго Сокольства на Лѣтнѣ.

Полудни: Упражненія учащихся русскихъ средне-учебныхъ заведеній на Лѣтнѣ.

Въ 8 час. вечера: Собраніе судей въ Пражскомъ Соколѣ.

Вечеромъ: Торжественная встрѣча гостей въ Общественномъ домѣ г. Праги.

Торжественный вечеръ на Жофинѣ (Софійскомъ островѣ).

Въ субботу 29 іюня н. ст. 1912 г.

(на слетовомъ упражнялицѣ на Лѣтнѣ).

Въ 6 час. утра: Состязанія дружинъ высшаго и низшаго отдѣленій Союза Славянскаго Сокольства.

Въ 9 час. утра: Репетиція простыхъ упражненій соколовъ.

Въ 10 час. утра: Репетиція простыхъ упражненій соколовъ.

Въ 11 час. утра:

Торжественный концертъ бѣ Общественномъ домѣ города Праги.

Въ 8 час. утра:

Поклоненіе могиламъ Тырша и Фигнера.

Въ 4 часа полудни:

Публичное упражненіе на Лѣтнѣ:

1. Упражненія гостей.

2. Простыя упражненія соколовъ.

3. Простыя упражненія соколовъ.

4. Общія упражненія округовъ Союза Славянскаго Сокольства (I. часть.)

5. Упражненія образцовыхъ дружинъ соколовъ на снарядахъ.

6. Общія упражненія округовъ Союза Славянскаго Сокольства (II. часть.)
и одновременно Упражненія Сокольской конницы.

Вечеромъ:

Торжественное представленіе въ Національномъ Театрѣ.
Сокольскія Бесѣды.

Вечернія выступленія на выставищѣ въ Корол. Пушчѣ.

Въ воскресенье 30 июня н. ст. 1912 г.

Въ 9 час. утра:

**Шествіе Сокольства черезъ Корол. Винограды и Прагу.
Чествованіе Сокольствомъ корол. столичнаго города
Праги на Старогородской площади.
Привѣтствіе гостей представителями г. Праги.**

Въ 4 часа пополудни:

Публичное упражненіе на Лѣтнѣ:

1. Простыя упражненія соколовъ.	4. Сокольская конница (строевое ученіе).
2. Простыя упражненія соколовъ.	5. Общія упражненія округовъ Союза
3. Выступленіе соколовъ въ общіхъ
упражненіяхъ (по округамъ).	Славянскаго Сокольства (III. часть).

Вечеромъ:

**Торжественное представленіе въ НАЦИОНАЛЬНОМЪ ТЕАТРѢ, устраи-
ваемое корол. столич. городомъ Прагой.
Народное празднество и вечернія выступленія на выставищѣ въ Корол. Пушчъ.
Концерты въ Пражскихъ и предмѣстскихъ садахъ.**

Въ понедѣльникъ 1 іюля н. ст. 1912 г.

Въ 11 час. утра:

Открытіе памятника Ф.Ралацкому на площади Палацкаго.

Въ 8 час. утра:

Простыя и особыя состязанія (на слетовомъ упражнялицѣ на Лѣтнѣ).

Въ 4 часа пополудни:

Публичное упражненіе на Лѣтнѣ:

1. Упражненія пожилыхъ соколовъ
(общія и на снарядахъ).	4. Провозглашеніе результатовъ
состязаній и раздача вѣнковъ
и дипломовъ.
2. Упражненія наилучшихъ дружинъ
на снарядахъ.	5. Античная сцена: „въ Аоннахъ
послѣ Марафонской битвы“.
3. Особыя упражненія славянскихъ
гостей.	

Вечеромъ:

**Прощальныя торжества на Жофинѣ (Софійскомъ островѣ).
Чествованіе гостей корол. столич. городомъ Прагой въ Общественномъ домѣ.**

Въ вторникъ 2 іюля н. ст. 1912 г.

**Состязанія учащихся русскихъ средне-учебныхъ заведеній.
Осмотръ города. – Вылеты.**

**Сокольская выставка въ Старогород-
ской ратушѣ открыта ежедневно во
всѣ дни слета.**

Почтовые Ден. Дн. Прага и слезы изъ Праги.

ПРОГРАММА СЛЕТА

Соколовъ Юго-Западнаго Края, имѣющаго быть 15 и 16 іюня 1913 г.
Въ г. КІЕВѢ.

Въ субботу 15 іюня 1913 г.

- Въ 8 час. утра: Собрание судей.
- Въ 10 час. утра: Составленія дружинъ высшаго и низшаго отдѣленій.
- Въ 2 час. дня: Собрание коммисіи для обсужденія результатовъ состязаній.
- Въ 9 час. вечера: Сокольская вечеринка.

Въ воскресенье, 16 іюня 1913 г.

- Въ 9 час. утра: Репетиція простыхъ упражненій соколовъ.
- Въ 10 час. утра: Репетиція упражненій соколицъ.
- Отъ 11 час. утра до 1 часу дня: Репетиція особыхъ упражненій Обществъ.

Въ 5 час. по полудни: **Общее выступленіе.**

1. Выступленіе учениковъ Кіевскихъ гимназій.
2. Упраженія Обществъ на снарядахъ.
3. Общая упражненія женскаго отдѣленія съ булавами.
4. Образцовыя упражненія на снарядахъ лицъ, получившихъ на состязаніяхъ болѣе 70% балловъ.
5. Упраженія женскаго отдѣленія на снарядахъ.
6. Специальныя упражненія Обществъ.
7. Вольныя движенія мужчинъ.
8. Раздача вѣнковъ и дипломовъ.

Примічаніе: а) Состязанія будутъ происходить въ двухъ разрядахъ.

Въ I разрядѣ: на турникъ, параллельныхъ брусьяхъ, конѣ въ ширину (съ ручками), кольцахъ, конѣ въ длину; въ прыжкѣ въ высоту, вольныхъ движеній и бѣгѣ на 100 метровъ.

Во II разрядѣ на тѣхъ-же снарядахъ, что и въ I, за исключеніемъ коня въ длину, вмѣсто котораго будетъ прыжокъ въ длину.

б) На каждомъ снарядѣ имѣются по 3 комбинаціи; одна изъ нихъ будетъ назначена жребіемъ къ состязанію.

в) Правила состязаній тѣже, что были въ Прагѣ на Всесокольскомъ слетѣ въ 1912 г., и помѣщены въ журналѣ „Соколы“ за тотъ-же годъ.

Состязательныя упражненія для I разряда:

На турникѣ:

1. Съ размахиванія въ свистъ надхватомъ подъемъ дергомъ сзади до упора сзади на вытянутыхъ рукахъ — оборотъ назадъ — опусканіе назадъ до равновѣсія сзади — свистъ сзади — двойной поворотъ до свиса впереди — вышмигъ передомъ — спадъ назадъ — подъемъ вскопкою — перешмыгъ передомъ до стоя на землѣ.
2. Съ междуразмаха надъ хватомъ перешмыгъ передомъ до свиса — при предмахѣ полной поворотъ въ надхватъ — подъемъ вскопкою — упоръ на согнутыхъ рукахъ въ предносъ — свистъ взнесія впереди — свистъ взнесія сзади — выжимъ задомъ — полный поворотъ — въ упоръ надхватомъ впереди — спадъ назадъ — перешмыгъ задомъ до стоя на землѣ.
3. Съ размахиванія пр. подхватомъ, лѣвой надхватомъ — полный поворотъ при замахѣ въ надхватъ — подъемъ вскопкою — силой оборотъ въ упоръ впереди вперёдъ — отмахъ — вельвышмигъ передомъ — спускъ назадъ въ свистъ взнесія впереди — свистъ взнесія сзади съ согнутыми ногами — выбросить ноги до равновѣсія сзади — соскокъ.

На брусьяхъ:

1. На концахъ брусьевъ лицомъ во внутрь — подъемъ вскопкою — съ упора на согнутыхъ рукахъ поскокъ впередъ — стойка на плечахъ — переворотъ впередъ — подъемъ махомъ и кругъ заноживъ правой въ предносъ — замахомъ стой на кистяхъ — равновѣсіемъ упоръ — кругъ предноживъ пр. съ полнымъ поворотомъ надъ лѣвой жердью — съ попережнимъ перехватомъ заножка въ лѣво съ полн. поворотомъ вправо.

- II. На серединѣ: подъемъ дергомъ — стой на кистяхъ — одсунъ — переворотъ назадъ во вспоръ — спадъ въ висъ взнесъ — подъемъ всклопоку — предность — стой на плечахъ равновѣсіемъ — переворотить до упора взнесъ — подъемъ всклопоку — отбочка вправо съ полнымъ поворотомъ на право.
- III. На серединѣ: Подъемъ всклопоку — равновѣсіе упоромъ въ правый локоть — кувырокъ впередъ — подъемъ махомъ — кругъ предноживъ лѣвой надъ л. жердью съ полнымъ поворотомъ влѣво — метъ заноживъ пр. надъ правой жердью — предность — стой силою — спускъ равновѣсіемъ — кругъ предноживъ сноживъ съ полнымъ поворотомъ влѣво — отбочка назадъ.

На кольцахъ:

- I. Вышмыгъ — предность — замахомъ оборотъ назадъ — спускъ назадъ выгнутымъ туловищемъ въ свистъ стремглавъ — равновѣсіе сзади — выкрутъ назадъ — переворотъ сноживъ.
- II. Подъемъ силою руками — спадъ впередъ — замахомъ выкрутъ впередъ въ равновѣсіе сзади — переходъ въ висъ стремглавъ съ прогнутой спиной — подъемъ флагомъ — спадъ впередъ съ прогнутой спиной — замаха — предмаха — (разножка) переворотъ разноживъ.
- III. Свистъ — сгибъ равновѣсіемъ — висъ стремглавъ — выкрутъ назадъ — подъемъ дергомъ въ предность — медленно стойка на рукахъ (безъ выдержки) — переменить впередъ въ висъ — выкрутъ впередъ — подъемъ склепоку соскокъ.

Конь въ ширину съ ручками *):

- I. Дохватомъ правой рукой на переднюю ручку, лѣвой — на шею: съ наскока перемахъ отбочивъ влѣво и перемахъ предноживъ сноживъ передомъ вправо до упора сзади — перемахъ уноживъ правой назадъ — скрещеніе отбочивъ влѣво — перемахъ уножива правой назадъ — перемахъ отбочивъ влѣво — предножка черезъ шею (безъ дохвата лѣвой рукой на заднюю ручку).
- II. Изъ упора на ручкахъ: перемахъ уноживъ правой внѣ — кругъ уноживъ правой назадъ — кругъ отбочивъ влѣво — перемахъ уноживъ лѣвой — скрещеніе уноживъ вправо — перемахъ уноживъ лѣвой — кругъ заноживъ лѣвой — кругъ отбочивъ вправо назадъ — кругъ предноживъ правой передомъ надъ крупомъ съ полнымъ поворотомъ вправо.
- III. Дохватомъ правой рукой мизинцевымъ хватомъ на переднюю ручку, лѣвой на шею: съ наскока перемахъ заноживъ сноживъ съ полнымъ поворотомъ влѣво до упора впереди — кругъ предноживъ лѣвой — перемахъ отбочивъ вправо — кругъ заноживъ пр. — предножка влѣво черезъ заднюю ручку (пр. бокомъ къ коню).

Конь въ длину:

Вышина 130 сантиметровъ; дохватомъ на шею перескокъ разноживъ.

Прыжокъ въ высоту:

135 сантиметровъ.

Бѣгъ на 100 метровъ:

За 13 секундъ — 10 балловъ.

„ 15 „ — 0 „

Упражненія II разряда

Турники:

- I. Изъ виса впереди надхватомъ: выжимъ передомъ — спадъ назадъ — подъемъ завѣсомъ правой ногой вонутрь — поворотъ кругомъ — перемахъ правой ногой до упора сзади на вытянутыхъ рукахъ надхватомъ — опусканіе впередъ до вису сзади — двойной поворотъ до вису впереди подхватомъ — предность — при заднемъ махѣ соскокъ.
- II. Изъ виса надхватомъ: съ размахиванія подъемъ завѣсомъ всклопоку — въ упоръ впереди оборотъ назадъ — спадъ назадъ — подъемъ завѣсомъ лѣвой внѣ — перемахомъ заноживъ правой соскокъ съ поворотомъ влѣво.
- III. Выжимъ задомъ — оборотъ въ упоръ на согнутыхъ рукахъ впередъ до упора сзади подхватомъ — полный поворотъ на лѣво до упора впереди надхватомъ — подметно размахъ и подъемъ всклопоку — соскокъ подметно.

Брусья:

- I. На серединѣ: изъ упора на предлоктяхъ предмаха — замаха и съ предмаха вспоръ до высѣда разноживъ — ссѣдъ — отодвигъ до упора на длинѣ рукъ — подъемъ всклопоку — кругъ заноживъ правой — заножка.

- II. На концѣ брусевъ лицомъ къ брусьямъ: высококъ въ упоръ на вытянутыхъ рукахъ — предмахъ и съ замаха поскокъ въ упоръ на согнутыхъ рукахъ до сѣда предноживъ сноживъ на правую жердь — перехватъ впередъ — равновѣсіе упоромъ въ правый локоть — предмахъ — спадъ до упора на длинѣ рукъ — подъемъ всклопкою — предножкой влѣво соскокъ.
- III. Изъ упора на длинѣ рукъ на серединѣ брусевъ предмахъ и съ замаха вспоръ до высѣда разноживъ за руками — перехватъ ссѣдъ — замахъ до стойки на плечахъ — выдержка — переворотъ впередъ и подъемъ склепкою до высѣда предноживъ сноживъ влѣво — $\frac{1}{2}$ поворота до упора лежа продольно — перемахъ предноживъ правой и соскокъ заноживъ вправо.

Конь въ ширину:

- I. Съ наскока перескокъ скорчмя до упора сзади — перемахъ уноживъ лѣвой — перемахъ уноживъ правой до упора впереди — перемахъ уноживъ лѣвой внѣ — перемахъ уноживъ лѣвой назадъ — кругъ уноживъ правой — отбочка вправо.
- II. Изъ упора перемахъ уноживъ лѣвой внѣ — перемахъ лѣвой назадъ — кругъ уноживъ правой — перемахъ уноживъ правой внѣ — перемахъ уноживъ правой назадъ — кругъ уноживъ лѣвой до стойки на землѣ — перескокъ отбочно вправо съ поворотомъ на лѣво.
- III. Изъ стоя пр. бокомъ къ коню, дохватомъ пр. на переднюю ручку высококъ до упора сзади — перемахъ уноживъ лѣвой во внутрь — перемахъ уноживъ правой во внутрь до упора впереди — взмахъ уноживъ лѣвой внѣ — перемахъ уноживъ лѣвой назадъ — кругъ уноживъ правой — отбочка вправо съ $\frac{1}{2}$ поворотомъ направо (дохватомъ пр. руки на переднюю ручку).

Кольца:

- I. Свисъ — предность правой — свис — предность лѣвой свисъ — подъемъ силою попеременно обѣими руками — предмахъ съ замаха переворотъ до свиса и съ замаха соскокъ.
- II. Свисъ — свисъ взнеся — замахъ, предмахъ — выкрутъ назадъ — предмахъ — подъемъ перевѣсомъ вправо — свисъ сзади — соскокъ.
- III. Свисъ — свисъ взнеся — замахъ, предмахъ, — подъемъ всклопкою — замахомъ опусканіе впередъ до виса взнеся — висъ предносомъ — замахъ — соскокъ.

Прыжокъ въ длину:

Прыжокъ въ высоту:

125 сантиметровъ

Бѣгъ на 100 метровъ:

За 13 секундъ — 10 балловъ.

„ 15 „ — 0 „

Вольныя движенія.

Анкета С.Ф.-А. Томана

Формы № 1.

Регистрационная карточка Фаб. № 100 -
гаванской спортивной и спортивной исполнительной

Регистрационная карточка №

Имя, отчество и гра - Отеграт - Франце
 имени Амброзио Томан

Какого замесился долж. Министрство Купе
 ностей в наименование бумаг подаваемых Специальной
комиссии.

Васильев или на Васильев Времене на Васильев
судебной и книжки судебной Специальной

10.	Публикационная и <u>не</u> <u>публикационная</u> промиссионная <u>публикационная</u>
11.	В каком спортивной <u>Васильев</u> в <u>Специальной</u> <u>публикационной</u> опубликован <u>Специальной</u> <u>публикационной</u> <u>публикационной</u> <u>Специальной</u> <u>публикационной</u> <u>публикационной</u>
12.	Какие виды спорта за <u>Специальной</u> <u>публикационной</u> казенные и <u>Специальной</u> <u>публикационной</u> <u>публикационной</u> казенные по <u>Специальной</u> <u>публикационной</u> <u>публикационной</u>
13.	Какого из <u>Специальной</u> <u>публикационной</u> промиссионной <u>публикационной</u> <u>публикационной</u>
14.	Какого из <u>Специальной</u> <u>публикационной</u> промиссионной <u>публикационной</u> <u>публикационной</u>
15.	Публикационная и <u>Специальной</u> <u>публикационной</u> казенные и <u>Специальной</u> <u>публикационной</u> <u>публикационной</u> казенные и <u>Специальной</u> <u>публикационной</u> <u>публикационной</u>
16.	Публикационная <u>Специальной</u> <u>публикационной</u> казенные и <u>Специальной</u> <u>публикационной</u> <u>публикационной</u>

Анкета Я.И. Гоушки, 1921 р.

РЕГИСТРАЦИОННЫЙ ЛИСТ
для спортсменов

Приложение 2.

Фамилия, имя и отчество *Гоушкин Ярослав Иванович*

Возраст *34 года*

Образование *высшее*

Учился ли специализации *Кончил университет в Москве (Специальность) Куражи*

Спортивное образование *в Праге (в Технике)*

Жительство с указанием района *Московская обл.*

Текущее положение *учитель гимнастики*

Служба в частное время *преподаю в местные клубы Москвы и Куражи*

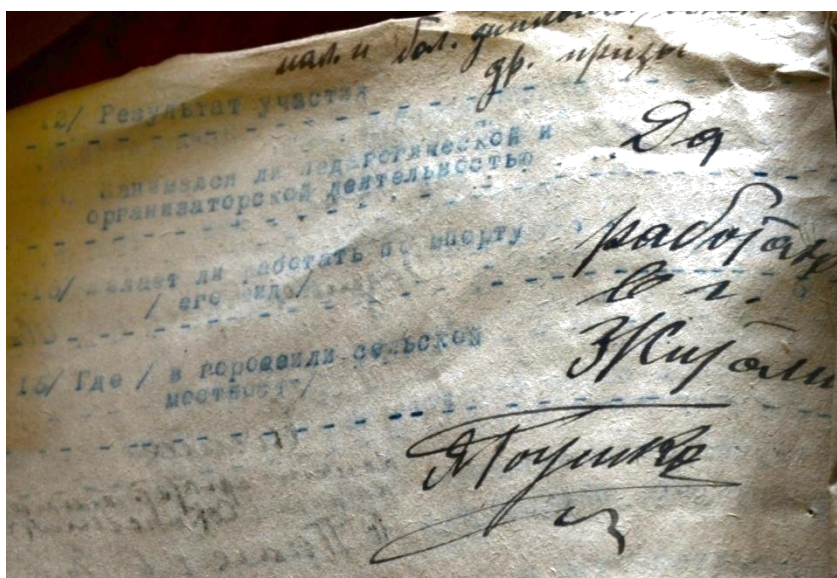
Занимался ли литературой, писал ли по спорту *да*

Служба к военной службе: был ли в войну, кем /специальность/ *инженером в Крас. Авиационной армии (в 1907-8 году)*

Занимался ли спортом *всегда*

Давно и в каких обществах *с момента рождения в гимназии до конца от в. в. в.*

Участвовал ли в состязаниях и где *участвовал (в Праге и др.)*

24/10-22-11

85. 86

ПРИКАЗ

№ 1

ботделу Всевобуч при Волгубвоенкомате

число	число
число	число
число	число
число	число

Примечание, 81

срок	не
40%	шестидесяти

24/2

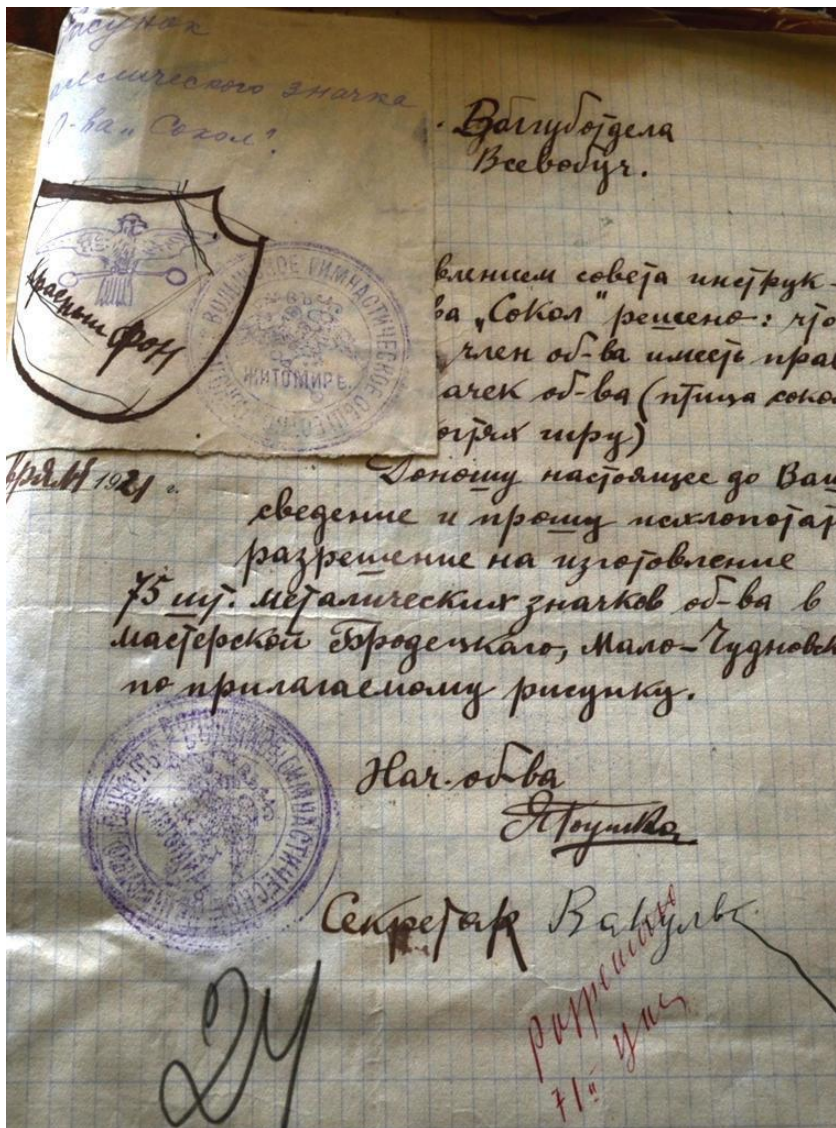
"апрель 1921".
Житомир.

Председатель *Васильев* Начальник

Секретарь *Васильев*

**Лист-прохання на отримання дозволу на виготовлення
значка товариства «Сокіл»**

Каравану до приезда
 подполковника и егеря Ро-
 монской губернии
 23/IV 26.
 20 августа 1861.
 23/IV - 26
 Сообщено до Васшего сведения
 что общество "Скорый" при
 пол. Вильяма Беневекой
 воюющей. Континируется уезда
 не может. приняты участие
 в I-ой Римской Олимпиаде,
 ввиду того, что наше обще-
 ство недостаточно подго-
 товлено, так как Олимпиа-
 да и время подготовки
 для приготовления и
 Олимпиаде совпадает
 с началом работами и
 потому союзы все были в
 нем всецело занят
 Олимпиада А. Грозной
 преида В. Грозной

СВ. Центральный Военно-Спортив-
 ный Стрелковый клуб в г. Никополь
 от Крошского Зинаиды
 сына О-ва Сокол
 6го декабря 1922
 село Никополь уезд

Заявление

Выше означенное О-во, вторично заявляет
 Вам, в том, что, если, была гранатиров
 вапротив, находившая в селе Крошине,
 неогнестойкую залу в которой О-во Сокол
 производит сборы залития, продолжают
 таковыя далее невозможно; так как залу
 превратили в сарай, всюду полно гран
 анисенной кровли вапротив и так-же при
 шем залития полно дыму.
 По прихода Насекола: когда дорож собирае
 ся на залития красноармейцы сидят около
 ибирают вещи и бросают на детей:
 то и после такового поступков, и на за
 густоты в зале, дорож в составе 40 человек
 встал ходить на залития и в данное

на землі, являється тільки /ч/гасть
 ч то соображені ми все дороси старі
 поспотрим не негистоту и уходити
 занедавше

Собственно ружья поднеси детям
 на похвалу были крауси брашен
 вши Душк. Я Галин. Я Буди

Нери Кнобляков
 и. Сафонов ст. Инженер Гунта

Наг сокола В. Градусин

Председатель Пиликар

Секретарь Я. Солов

В обуви прошу Вашего распоряжения об отп
 по возможности, для команды О-ва обуви.
 О последующем прошу меня уведомить.

Нагальник Душк

Секретарь Иванова

Председатель Я. Захаров

Оригінали підписів керівників товариства «Сокіл», 1921 р.

Секретарь

На члб части В с е о с у ч а т

В ответ на отношение Ваше, Правление
Общества Пролетарский СОЮЛ сообщает,
что приказ Начтсособуча Укринна от 31
Мая 1922 года за № 651У и Обществу не
относится, так как общество ПРОЛЕТАРСКИЙ
СОЮЛ есть не кружок при Райспореццентре
в частное общество, существующее под вы-
мышленным наименованием с 1918 году и
на основании приказа Главнотсособуча
от ЮЛИИ 1922 года № 6825 об «введенно-
го в действие Начтсособуча» криминал от
20 Марта 2 г. № 2. Приказ войском КРЗ за
№ 1566 и Заурисовосуду № 13.

Председатель Правления Секретарь

**Надія Василівна Овсянникова-Заверткіна – одна із перших
членів Волинського гімнастичного товариства «Сокіл»,
1910–1911 рр.
(фото з архіву Г.П. Мокрицького)**

**Будинок гімназії Н.В. Овсянникової, де в 1920 році
розміщалося гімнастичне товариство «Сокіл»**

**Спортивний гурток «Совработник», 1925 р.
(третій ряд, зліва на право – сьомий В.І. Карабанов)**

**Стефан Франце-Антонович Томан з дитячими групами «Сокіл»,
(другий ряд, зліва на право, друга – Віра Душек), 1918 р.
(фото з особистого архіву В.Й. Малі)**

Родина Душеків – батько Йосип, мати Софія, стоять – діти Віра і Георгій, члени Крошенського товариства «Сокіл»

**Ліда і Євген – правнуки Й. І. Махачека, одного із засновників
Волинського гімнастичного товариства «Сокіл»**

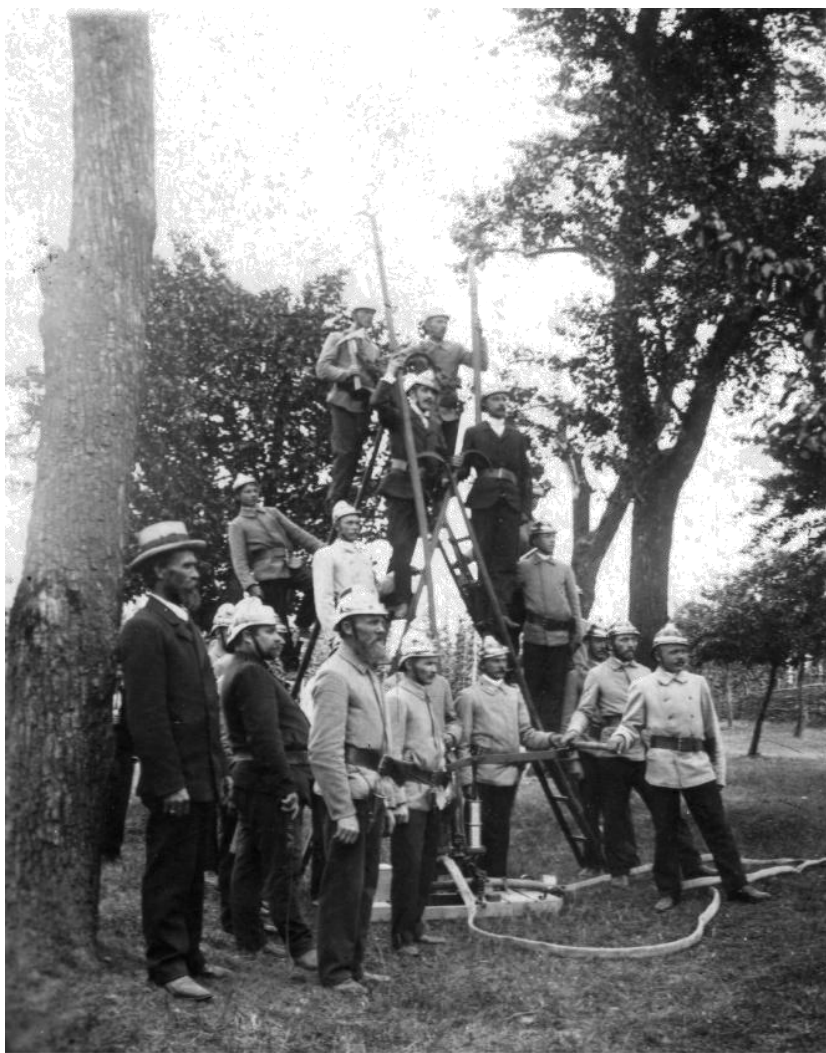
**Володимир Йосипович Малі з синами Ігорем (ліворуч)
та Олегом (праворуч), 1981 р.**

Віра В'ячеславівна Душек (Малі) із внукою, 1978 р.

**Федір
В'ячесла-
вович
Малі
(батько
Йосипа)
на хмеле-
вій план-
тації на
Крошні
Чеській**

Крошенська пожежна команда

**Члени Крошенського товариства «Сокіл» –
1918–1922 рр., Душек Георгій з рідною
сестрою Вірою (справа) – мати В.Й. Малі**

**Пам'ятник на могилі Ігнатія Йосиповича Альбрехта
(одного із засновника Волинського гімнастичного товариства
«Сокіл» – Вільське (Російське) кладовище в місті Житомирі)**

ВІД АВТОРІВ

Ми вдячні долі, що працюючи над цією книгою зустріли багато чудових і доброзичливих людей, які із захопленням розповідали про пережиті події своєї спортивної юності. Дуже сумно, що основні герої цієї книги і багато їх нащадків вже ніколи не зможуть потримати її в руках.

Не всі напрацьовані нами матеріали увійшли до цієї книги, на часі готується видання повномасштабної книги з історії розвитку фізичної культури і спорту на Житомирщині.

Хочемо висловити щирі слова вдячності за надану матеріальну допомогу на видання книги:

- приватному підприємцю **Олені Олександрівні Ващенко;**
- директору приватного підприємства «Рута» **Миколі Михайловичу Бондарю;**
- дизайнеру приватного підприємства «Рута» **Людмилі Миколайівні Бондар;**
- начальнику обласного управління з фізичної культури і спорту Міністерства освіти і науки України, заслуженому тренеру України **Володимирі Романовичу Зорніку.**

Науково-популярне видання

*Олександр Станіславович Кухарський
Григорій Петрович Грибан*

ІСТОРІЯ ГІМНАСТИЧНОГО ТОВАРИСТВА «СОКІЛ» НА ВОЛИНІ

Комп'ютерна верстка Г.П. Грибана

Підписано до друку 08.08.2014. Формат 60х84/16
Гарнітура "Times New Roman". Папір офс. № 1
Ум. друк. арк. 6,60.
Наклад 150 прим. Зам. №

Віддруковано в ПП "Рута" 10014, м.
Житомир, вул. М. Бердичівська, 17-а
*Регістраційне свідоцтво про внесення в Державний реєстр
Серія ДК № 364 від 14.01. 2010 р.*